

De filosoof

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor de Faculteit Wijsbegeerte Utrecht
Jaargang 6 · Nummer 32 · November 2006 · Blok 2 · Email: de.filosoof@phil.uu.nl · Website: phil.uu.nl/fuf

VOORWOORD

Van de nieuwe hoofdredacteur

Soms begrijp ik werkelijk niet waarom mensen zoveel van de zomer houden. In de zomer is het vaak te warm om iets te kunnen doen, terwijl er natuurlijk altijd wel heel veel gedaan moet worden. Je kunt niet slapen, ook alweer omdat het zo warm is, zodat je nachtenlang ligt te woelen en te zweten en je je afvraagt hoe het ook weer was om heel diep in slaap te zijn. Verder kun je nooit gewoon rustig binnen blijven zitten, omdat mensen – die het doorgaans goed met je voorhebben, dat wel – dan tegen je gaan roepen dat het zulk mooi weer is en dat er zoveel dingen buiten te doen zijn. De zon die genadeloos fel precies daar door het raam schijnt waar jij je nog enigszins probeert terug te trekken van de buitenwereld, lijkt je ook met een wrede grijns toe te roepen: ‘je pogingen hebben geen zin, binnen zitten kan nu niet!’

Maar natuurlijk, de zomer is ook heel fijn, dat zal ik zeker niet ontkennen. Buitendeur activiteiten zijn meestal heel ontspannend en ruimtelijk en het komt de sociale omgang – waar je als mens en zelfs als filosoof nu eenmaal niet buiten kunt – zeker ten goede; bovendien is het leven makkelijker omdat het opstaan niet zo zwaar valt en je geen jas aan hoeft. Dus ik vind het niet erg dat het zo nu en dan zomer is. Toch ben ik blij dat het nu langzaam weer kouder en grijzer wordt buiten. Geef mij maar donkere cafeetjes terwijl de regen langs de ramen glijdt,

herfstwandelingen, het binnen drinken van warme glühwein terwijl mensen zich buiten langs haasten om snel uit de kou te zijn, het nuttigen van stevige maaltijden bij kaarslicht dat het contrast tussen het gezellige – waar jij je in bevindt – en het ongere zo groot maakt. Over sociaal gesproken: volgens mij komen mensen in de winter toch dichter tot elkaar, omdat ze de tijd nemen goede gesprekken te voeren in plaats van rond te fladderen en te roepen dat het zulk mooi weer is.

Het schijnt dat veel mensen depressief worden van te lange periodes zonder veel licht. In de winter zijn velen vaak wat somberder, neerslachtiger, naargeestiger (alleen de woorden al, ik vind ze prachtig!). Maar mensen! Waarom toch?! De winter is niet iets om depressief van te worden, je moet er de voordelen van inzien. Het leven verlangzaamt, men neemt meer de tijd voor dingen omdat men nu eenmaal geen zin heeft om steeds van locatie te veranderen omdat het buiten zo koud is. Zo ook de filosofie. Wie heeft ooit gehoord van een lichtzinnig iemand die geen problemen zag in het leven en altijd vrolijk en goedgeluimd door het leven ging, en die vervolgens beroemd werd door zijn filosofische werken? Vrolijkheid en filosofie bedrijven gaan doorgaans nu eenmaal niet samen. Filosofie is zwaar en ernstig en misschien is het daarom dat door filosofen ook zoveel gelachen wordt: wanneer men lang genoeg aan zware dingen heeft gedacht, houdt dit vanzelf weer op en kan men zich weer overgeven aan de vrolijk-

Met onder andere:

- 2 De spanning tussen diepgewortelde intuïties en filosofische conclusies
- 4 “Filosofie is een vorm van erotiek”
- 6 Tot ziens, oude wereld!
- 12 Van helden die komen en helden die gaan...
- 13 Busbaan
- 14 Georgia Peaches
- 16 Over museumbezoek en reanimatie
- 16 Het denken van de waarheid bij Plotinus
- 19 Het nieuwe FUF-bestuur
- 20 Verwend liften
- 21 Waarheid in een column
- 22 Spock of Wittgenstein?

heid. Evenals de afwisseling tussen zomer en winter, maakt ook deze afwisseling van zwaarte en vrolijkheid de filosofie voor mij zo fantastisch. Dus mensen: pak deze *Filosoof*, een warme beker met het een of ander en geef je over aan de naderende herfst en winter!

Anna van Dijk is de nieuwe hoofdredacteur van De Filosoof. De redactie bedankt haar voorganger Anne Becking voor alle bewezen diensten!

De Filosoof zoekt een eindredacteur die, naast actieve versterking van de redactie, de te publiceren artikelen op spelling en stijl checkt.

Houd je niet van nakijken, maar wil je wel regelmatig wat bijdragen, of benaderd worden als we iemand voor een artikel zoeken, dan kan je je ook graag melden! Daarnaast zijn we altijd blij met eenmalige kopij. De Filosoof is te bereiken via de.Filosoof@phil.uu.nl.

De spanning tussen diepgewortelde intuïties en filosofische conclusies

Strawson en Parfit over gevolgen voor ons praktisch handelen en een boeddhistische aanvulling

DOOR ILSE OOSTERLAKEN

P.F. Strawson houdt zich bezig met determinisme, wilsvrijheid en morele praktijken. Derek Parfit bediscussieert identiteit, continuïteit en het zelf. Verschillende onderwerpen, maar op beide terreinen hebben mensen doorgaans sterke intuïties, samenhangend met diepgewortelde, subjectieve ervaringen. Wat betekent het voor ons praktisch handelen als deze botsen met de uitkomst van filosofische reflectie? Daarover verschillen Parfit en Strawson van mening.

Filosofische reflectie heeft Parfit gebracht tot een reductionistisch standpunt ten aanzien van persoonlijke identiteit. De meeste mensen hebben echter het gevoel dat dit meer behelst dan Parfit's fysieke of psychologische continuïteit. Er zou een of ander afzonderlijk feit zijn - een bestendig 'zelf' - dat maakt dat ikzelf nu en in de toekomst dezelfde persoon ben. Deze intuïtie is diep geworteld in de mens. Desondanks, meent Parfit, "we can believe the truth about ourselves." En, zo zegt hij, "this may make a difference to our lives." Angst voor de dood en andere zorgen om de toekomst verdwijnen. Kortom, we zijn in staat onze intuïtie naast ons neer te leggen en ons leven aan te passen aan onze nieuw verworven intellectuele overtuiging.

De filosofische conclusie die bij Strawson centraal staat is die van determinisme. Deze botst met onze sterke intuïtie dat mensen een vrije wil hebben. Moeiten we die negeren en iedereen gaan beschouwen als ontoerekeningsvatbaar, onze 'reactive attitudes' helemaal verloochenen en altijd een 'objective attitude' innemen? Nee, zegt Strawson, wij mensen zijn daartoe gewoonweg niet in staat. Zónder 'reactive attitudes' zijn interpersoonlijke relaties en daarmee het menselijk samenleven onmogelijk. Deze relaties zijn zodanig diep geworteld in ons menszijn, dat een theoretische overtuiging daar niets aan kan veranderen. En als we al tijdelijk de objectieve houding aannemen, dan is het omdat we bepaalde mensen als psycholo-

gisch abnormaal beschouwen of vanwege andere redenen die niets met deze theoretische overtuiging te maken hebben. Met andere woorden: We kunnen de waarheid over onszelf niet geloven.

Wat zouden Strawson en Parfit elkaar te melden hebben als ze in debat zouden gaan over de spanning tussen diepgewortelde intuïties en filosofische conclusies?

RATIONEEL

Een van de dingen die Strawson kan bekritisieren is dat Parfit zijn intellectuele overtuiging afschildert als het rationele perspectief, in tegenstelling tot zijn natuurlijke, subjectieve ervaringen. "My remaining doubts or fears seem to me irrational", aldus Parfit. Strawson betoogt echter dat als er al een keuze gemaakt kan worden tussen intuïtie en filosofische conclusie, we alleen rationeel kunnen kiezen op basis van een afweging van de positieve en negatieve gevolgen van beide opties voor het menselijke leven. De (on)waarheid van de these van het reductionisme heeft daar geen invloed op, zo zou Strawson zeggen.

Parfit zou daarop kunnen antwoorden dat ook dan zijn filosofische conclusie het meest rationeel blijft; de aanvaarding daarvan heeft hem immers louter positieve zaken gebracht, zoals bevrijding, troost en minder zorgen om de toekomst. Echter, dit is niet helemaal wat Strawson be-

*'We can believe the truth about ourselves,' stelt Parfit.
'This may make a difference to our lives.'*

doelt. Ook zijn 'objective attitude' kan immers aanvoelen als een bevrijding van de 'strains of involvement'. Waar het om gaat is of we ons serieus een vorm van menselijk bestaan kunnen voorstellen waarin niemand nog maar het minste geeft om zijn toekomstige zelf - of dat nu een zelf is dat over een week leeft of over tien jaar. Zouden mensen dan überhaupt nog wel handelen?

OSCILLEREN

Het volgende punt dat Strawson zou kunnen inbrengen tegen Parfit is dat hij enerzijds schromelijk onderschat hoe diep verankerd bepaalde menselijke intuïties zijn en anderzijds de invloed van filosofische overtuigingen te hoog aanslaat. Hoewel Parfit beweert dat we zijn conclusie over onze identiteit écht kunnen geloven, lijkt hij in de praktijk toch te blijven oscilleren tussen de intellectuele overtuiging die hij graag prioriteit wil geven en het gevoel van een bestendig zelf dat zich maar aan hem blijft opdringen. Dit wordt treffend geïllustreerd door de volgende uitspraak van Parfit (nadruk van mij): "When I review the arguments for this belief, and *reconvince myself, this for a while stuns my natural concern for my future.*" Net zoals de objectieve houding van Strawson slechts bij wijze van uitzondering en tijdelijk kan worden ingenomen, zo kan ook de zelfloosheid van Parfit klaarblijkelijk niet permanent voorop staan in ons dagelijks leven.

ROLLEN SPELEN

Er zijn twee verwijten die Parfit vervolgens kan maken aan het adres van Strawson. Ten eerste plaatst hij tegenover onze gebruikelijke 'reactive attitudes' een 'objective attitude' die echt helemaal het andere uiterste is, namelijk te vergelijken met de 'physical stance' van Dennett. Het is dan niet moeilijk aannemelijk te maken dat dat leidt tot een wereld zonder interpersoonlijke relaties, dat we die gedachte niet serieus kunnen nemen en dat we een dergelijke 'objective attitude' ook niet langdurig vol kunnen houden.

Maar het objectiveren van onze houding ten gevolge van een deterministische overtuiging zou ook iets anders kunnen inhouden. Men blijft in grote mate dezelfde rollen spelen die nodig zijn voor menselijk samenleven, maar met minder heftige of soms

zelfs zonder de interne emotionele reacties die normaal met die rollen gepaard gaan voor iemand die zich ermee identificeert. Iets soortgelijks kan gezegd worden over de overtuiging van de waarheid van Parfit's reductionisme. Dit hoeft niet te leiden tot een wereld waarin niemand nog geeft om zijn toekomstige zelf. Het zou ook kunnen resulteren in een meer subtiele verandering van minder innerlijke gehechtheid aan het zelf en de toekomst en daarmee iets meer rust in het leven.

Ten tweede kan Strawson verweten worden dat hij onvoldoende de consequenties onderzoekt van zijn constatering dat er een grote historische en culturele variëteit in 'reactive attitudes' bestaat. Voor de 'reactive attitudes' die diep geworteld zijn in de aard van iedere mens is het wellicht zo, zoals Strawson verdedigt, dat theoretische overtuigingen ze niet kunnen veranderen. Maar dat hoeft zeker niet te gelden voor de 'reactive attitudes' die cultuurrelatief zijn.

Strawson zou kunnen reageren met de opmerking dat het maar weinig verschil maakt als een paar 'reactive attitudes' helemaal aan de periferie van ons 'web of reactions' (denk aan het 'web of beliefs' in coherentistische kennistheorieën) veranderd kunnen worden. Dat roept vervolgens de vraag op hoeveel 'reactive attitudes' daadwerkelijk antropologisch diep verankerd zijn, een vraag die nader onderzoek vergt.

Overigens zou Strawson een gelijkvormige kritiek op Parfit kunnen geven. Vergelijk bijvoorbeeld de diepliggende angst voor onze toekomstige dood met onze veel minder diep gewortelde bezorgdheid om – laten we eens iets noemen – de vrijetijdsbesteding van ons toekomstige zelf.

MENSELIJKE AARD

In de voorgaande discussie is naar voren gekomen dat overtuigingen zoals determinisme en reductionisme wel degelijk een verandering teweeg kunnen brengen in het menselijke leven. Het zal dan echter niet gaan om een extreme nieuwe situatie waarin alle interpersoonlijke relaties vernietigd zijn - zoals Strawson voorspiegelt - of niemand meer handelt alsof het uitmaakt wat er in de toekomst gebeurt. De menselijke aard maakt dat onmogelijk. Eerder moet deze verandering gezocht worden in minder gehechtheid aan het zelf en de toekomst en minder heftige interne emotionele reacties in onze omgang met anderen. Dit is het relativerende beeld dat bij Parfit naar voren komt (nadruk van mij): "I am *less* concerned about the rest of my life and *more* concerned about the lives of others." In zoverre lijkt zijn positie mijns inziens overtuigender dan die van Strawson, die meent dat dergelijke overtuigingen niets veranderen.

Echter, net zoals Strawson geen onderscheid maakt tussen antropologisch diepe en meer contingente 'reactive attitudes',

zo faalt Parfit in het maken van een onderscheid tussen oppervlakkige en diepe gehechtheden met betrekking tot het zelf en de toekomst. Het lijkt erop dat zijn reductionistische overtuiging hem aardig wat relativiseringsvermogen heeft opgeleverd, maar dat het de angst voor de dood – waarschijnlijk de meest diep gewortelde

'Parfit meent dat wij zonder onze intuïties kunnen leven, terwijl zijn tegenstanders proberen onze subjectieve ervaring serieus te nemen.'

en universele uitdrukking van de ervaring van het bestendige zelf – slechts met moeite en tijdelijk kan onderdrukken, maar niet daadwerkelijk kan veranderen. En door dat niet te onderkennen, verliest Parfit weer aan geloofwaardigheid. Het raakt aan de kern van het probleem.

Volgens Parfit claimde Nagel ooit "that it is psychologically impossible to believe the reductionist view." "Eén perspectief op het debat tussen Parfit en anderen (Nagel, Williams)", aldus Joel Anderson, "is dat Parfit ons wil overtuigen dat wij zonder onze gebruikelijke intuïties kunnen leven – sterker nog: dat wij alleen zó consistent kunnen denken – terwijl zijn tegenstanders proberen onze subjectieve ervaringen serieus te nemen." Maar valt deze ogenschijnlijke tegenstelling niet te overbruggen? Het is op dit punt dat de leer van het boeddhisme – door Parfit zelf ter sprake gebracht, maar niet helemaal goed begrepen – interessant is.

BOEDDHISTISCHE MEDITATIE

Parfit haalt Boeddha aan als autoriteit ter ondersteuning van zijn betoog; "Buddha claimed that, though this [i.e. de reductionistische visie geloven] is very hard, it is possible. I find Buddha's claim to be true". Hierbij ziet hij een cruciaal verschil tussen zijn positie en de boeddhistische leer over het hoofd. Wat centraal staat bij Parfit is een *talige, theoretische, intellectuele overtuiging* verkregen door filosofische reflectie. Boeddha heeft het nut van theoretische kennis naar mijn weten nooit ontkend, maar benadrukte altijd dat dit slechts aan de oppervlakte van de geest effect heeft. De diepliggende angst voor de dood zal het zeker niet wegnemen, hetgeen Parfit ongewild demonstreert.

Wat Boeddha in plaats daarvan onderwees is het verwerven van inzicht door middel van de eigen ervaring tijdens meditatie. Een veel toegepaste meditatiewijze

is vipassana, een techniek die werkt met de innerlijke observatie van de ademhaling en lichamelijke sensaties - subjectieve ervaringen dus. Naarmate de meditatie vordert, zullen de waarnemingen subtieler worden. Daarmee dringt men – aldus de boeddhistische leer – steeds dieper door in de eigen aard en geest, tot een diepte die het intellect nooit kan bereiken. Men krijgt steeds meer transformerend inzicht in de illusie van het zelf ofwel de waar-

heid van niet-zelf. Dit niet-bestendige zelf is voor de vergevorderde meditatiebeoefenaar dus niet langer slechts een intellectueel concept – zoals voor Parfit – maar een diep doorvoelde waarheid. Filosofische conclusie en intuïtie zullen voor hem uiteindelijk niet langer in tegenspraak zijn.

De veranderingen in het leven die daardoor teweeg worden gebracht, lijken wel op wat Parfit beschrijft, maar kunnen diepgaander en blijvender zijn dan de tijdelijke verdoving die zijn intellectuele reflectie biedt.

PARADOX

Is er dus een manier om volledig te leren leven zonder onze gebruikelijke intuïties en tegelijkertijd onze subjectieve ervaring serieus te nemen? Ja, zou het boeddhisme volgens mij antwoorden.

De paradox is echter dat geen filosoof dit écht gefundeerd zal kunnen onderschrijven totdat hij dit in de eigen meditatiebeoefening gerealiseerd heeft. Vervolgens zal blijken dat het boeddhisme zich buiten het oorspronkelijke filosofische debat plaatst. Het gerealiseerde inzicht van niet-zelf is namelijk niet intellectueel van aard, maar is een *niet-talig, subjectief ervaringsinzicht*. Parfit's beroep op de Boeddha heeft filosofisch gezien dan ook weinig meerwaarde.

Parfit, D. (1986). *Reasons and Persons*. Oxford: Oxford University Press.

Strawson, P.F. (1974). 'Freedom and Resentment.' In: *Freedom and Resentment and Other Essays*, p. 1-25. London: Methuen.

Dit artikel is een bewerkte versie van een paper dat in juni 2006 werd geschreven voor de cursus 'Rationaliteit, Handeling en Identiteit' (gegeven door Joel Anderson).

“Filosofie is een vorm van erotiek: het liefhebben van de waarheid.”

Een interview met Jan Vorstenbosch

DOOR ANNE BECKING EN RANDY LEMAIRE

.....

► *Het viel ons op dat in je werk filosofie en het dagelijks leven heel nauw met elkaar verweven zijn, maar we vonden het moeilijk om precies de vinger erop te leggen hoe die verhouding precies in elkaar zit. In dit interview willen we proberen daar achter te komen. Hoe het ontstaan is, of dat het misschien iets is waar je nu vooral mee bezig bent. Kun je misschien eerst iets over je loopbaan tot nu toe vertellen?*

Na mijn gymnasiumtijd ben ik in Utrecht filosofie gaan studeren. Het was voor mij vanaf mijn dertiende, veertiende duidelijk dat ik filosofie wilde gaan doen, ik zat al op mijn veertiende Kant te lezen in de kerk – zo goed en zo kwaad als het ging. Ik was toen net misdienaar-af. Het is bijna een cliché, dat je van je geloof afvalt en er een zingevingstekort, of liever: antwoordtekort ontstaat, dat op de een of andere manier opgevuld moet worden. Filosoferen werd een diepgaande passie. Ik heb mijn scriptie geschreven over de opvoedkundige ideeën en de *Emile* van Rousseau. Dat leidde ook tot een aanvaring met de academische filosofie. In het eerste deel van mijn scriptie onderzocht ik de notie van filosofie die Rousseau hanteert in meer systematisch-filosofische zin. De toen net in Utrecht aangestelde historicus Karl Schuhmann die ik zeer bewonderde en in wiens aanstellingscommissie is als student had gezeten, vond dat dat niet kon in een scriptie die zich presenteert als een scriptie over geschiedenis van de filosofie. Uiteindelijk ben ik nog wel cum laude afgestudeerd, hoewel Schuhmann mijn scriptie dus niet eens ‘ontvankelijk’ bevond. Ik was de inzet van een soort methodestrijd tussen Peperzak bij wie ik uiteindelijk ben gepromoveerd en die geschiedenis en systematische filosofie combineerde en de overtuigde historicus Schuhmann.

De vraag wat filosofie voor een praktijk is, mede geïnspireerd door wat er in de geschiedenis en met de geschiedenis gebeurt, is eigenlijk steeds een belangrijk motief gebleven. Als je geschiedenis van de filosofie laat afvallen als een alleszins respectabel wetenschappelijk historisch-

filologisch onderzoek en veel theoretische filosofie als een al evenzeer alleszins respectabel zoeken naar de grondslagen van de vakwetenschappen zoals die zich historisch ontwikkeld hebben, hoe kun je dan filosofie nog filosofie bedrijven, vooral ook wanneer je ziet dat er zoveel verschillende zelfopvattingen zijn van filosofie?

In de loop van mijn leven is dat eigenlijk de onderstroom geweest. Stanley Cavell heeft gezegd: elke filosofie die de moeite waard is, begint met impliciet of expliciet eigen parameters in te stellen over wat filosofie eigenlijk is. De bovenstroom was dat ik graag mijn brood wilde verdienen met filosofie, en de meest voor de hand liggende mogelijkheid bood zich aan in de vorm van de toegepaste ethiek. Van ’78 tot ’88 heb ik onderwijs gegeven aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. Ik gaf daar beroeps en onderzoeksethiek aan studenten van andere faculteiten. Ik was er niet heel erg gelukkig, omdat ik er vrij eenzaam werkte, en niet veel contact had met filosofen. Ik ontwikkelde colleges die ik zelf nuttig en interessant vond, maar die weinig te doen hadden met de motivaties van de *bunch of bedrijfskundigen die ik moest bedienen*, en die vaak op iets heel anders uit waren dan wijsheid.

Ik heb in die tijd ook een proefschriftvoorstel ontwikkeld en uitgevoerd, overigens ook in grote isolatie van de mainstream-filosofie. Het ging over het toestemmingsprincipe in wetenschappelijk onderzoek en de filosofisch-ethische fundering daarvan. Ik wilde vooral het begrip van autonomie onderzoeken, hoe dat werkt in relatie toestemmingsprincipes. Het laatste hoofdstuk was een uitgebreide analyse van Stanley Milgrams befaamde ‘overgehoorzaamheidsonderzoek’ dat hij opzette naar aanleiding van het proces tegen Eichmann om te onderzoeken of ook gewone Amerikanen bereid zouden zijn om op bevel mensen extreme dingen aan te doen. Mijn vraag was of je mensen ethisch gezien zo onder druk mag zetten bij het doen van onderzoek, maar het thema van het gehoorzaamheidsonderzoek vond ik minstens zo interessant.

Zodra ik het idee krijg dat ik ergens

teveel ingekapseld raak wil ik uit de situatie weg. Ik had carrière kunnen maken in de onderzoeksethiek van de sociale wetenschappen, maar ik dacht: ik heb het gezien hier in Nijmegen en met de onderzoeksethiek, ik wil een andere kant op. Ik kreeg een onderzoeksbaan als teamleider bij het Centrum voor Bio-ethiek en Gezondheidsrecht, hier in Utrecht, en ging me bezighouden met dierethiek en biotechnologie. Er gebeurde toen het omgekeerde van wat er in Nijmegen het geval was geweest. Het ethiekcentrum was heel erg naar buiten gericht met adviesfuncties richting de overheid en het bedrijfsleven. Tegelijkertijd ontwikkelde zich het initiatief tot het publiekstijdschrift *Filosofie Magazine*, en daar werd ik ook bij betrokken. Ik werd gevraagd om columns en artikelen te schrijven voor een groter publiek, ik kon mijn pen proberen in het wat lichtere genre. Dat beviel me uitstekend. Langs die twee wegen bloeide ik op, en wel in die mate dat er zich weer een andere trek van mijn persoonlijkheid naar voren kwam, namelijk een soort tomeloosheid. Er kwamen allemaal mensen op me af met ideeën, schrijf dit artikel eens of schrijf dat artikel eens, en dat deed ik allemaal. Ik werd bovendien voorzitter van allerlei commissies en organisaties. Op een gegeven moment voelde ik me door de wirwar van vragen en vooral het bestuurlijke/aansturende/commissionele werk zo vervreemd van mijn passie voor filosofie, dat ik om het maar ronduit te zeggen instortte. Gek genoeg kwam dat niet alleen omdat ik te hard gewerkt had. Ik kon solliciteren op allerlei posities als hoogleraar, maar ik had niet het idee dat dat het toefje slagroom op de taart zou zijn – maar juist het einde van mijn vrije leven en mijn passie voor filosofie. Ik had het idee dat ik dan nooit meer een voet buiten de academie weg zou zetten, figuurlijk gezien. Na een periode van chaos besloot ik van de ene op de andere dag om de werkelijkheid van de maatschappij proberen op te zoeken, namelijk de zorg of het onderwijs. Ik dacht: dat lijkt me wel zo’n zinvol bestaan, dan ga ik wel in de avonduren verder met schrijven en nadenken. Dat was wel een beetje te radicaal, en het lukte ook niet goed om de zorg in te komen, Ik kon alleen als alfa-hulp gaan werken, ramen lappen in bejaardentehuizen. Men wou trouwde de intellectueel - terecht lijkt me achteraf. Ik had ook een soort hyperactiviteit na een paar maanden van in de put zitten, nu ik een nieuwe koers gevonden had, en dat moest ook wel vreemd overkomen bij de managers in de zorg.

► *Het lijkt wel een beetje op linkse studenten in de jaren '70 die arbeiders opzochten en wilden gaan werken.*

Er zitten zeker heel veel jaren '70-motieven in deze drang om de praktijk op te zoeken. Het heeft er ook wel mee te maken dat ik uit een eenvoudig milieu kom, dat is toch vaak lastig. Een vriend van mij noemde dat ooit angst voor opwaartse mobiliteit. Filosofie vraagt om sterkere persoonlijkheden dan andere vakken. Je kunt wanneer je niet al te stom bent, een goede wetenschapper worden. Filosoof worden is ten eerste complexer, en ten tweede eist het meer van je om te durven staan voor wat je zegt, je eigen weg te gaan. Dat heeft bij mij heel lang geduurd.

► *De vraag wat filosofie zelf is staat centraal binnen het bedrijven van filosofie. Omdat je daar telkens op moet blijven reflecteren, is dat een veel minder stabiele context om in te werken als wetenschapper dan andere disciplines.*
Ja, en ik ben de oplossing van hoe ik

zelf die parameters wil instellen, voortdurend aan het verkennen. Het antwoord komt vooral uit de taalpraktijken die ik ontwikkel. Het zit in de diversiteit van de greep die je hebt op verschillende vragen. Ik ben meer een ironicus dan een metafysicus, zoals Rorty dat noemt. Metafysici vinden dat er één vocabulaire is waarin alles uitgedrukt moet worden. Een ironicus hanteert verschillende vocabulaires en denkt ook eigenlijk niet dat er één vocabulaire is waarin de werkelijkheid te vangen valt.

Wat ik ook erg leuk vind is dat een groot publiek plezier heeft om wat ik schrijf, dat mensen bij het lezen af en toe in de lach schieten. Dat vind ik een verdienste, maar ik heb niet het idee dat dat algemeen is onder filosofen.

► *In de recensies bij 'Twaalf Huishoudelijke Apparaten' is vooral de grappige kant van dat boekje benadrukt, het werd als een verrassing gezien dat er ook nog daadwerkelijk iets inhoudelijks in ge-*

zegd wordt. Je enigszins conflictueuze verhouding met de academische wijsbegeerte is een telkens terugkerend motief in je loopbaan.

De slogan van Filosofie Magazine is dat filosofie geen esoterische zaak is maar ook naar een groot publiek gebracht kan worden, zonder fundamenteel in te leveren op dat wat het moet doen, namelijk mensen een beetje aan het denken zetten. Ik ben daar niet helemaal van overtuigd. Er is in mij ook wel een hang naar Rorty's metafysicus, die probeert op een integere manier een probleem zo ver mogelijk door te denken, ook waar anderen hem niet meer kunnen volgen. Dan zijn gedachten uit te schrijven en er lak aan hebben of dat bij andere mensen over zal komen. Ik ben ook sterk geworteld in de oude gymnasiasten-traditie: als je lang nadenkt over iets kom je verder dan de goegemeente. Dat is ook de reden waarom het boek 'Zorg' minder lovend is ontvangen, als veel te ontoegankelijk voor de HBO-mensen die in de zorg werkzaam zijn.

► *Was dat je doel, om die mensen te bereiken?*

Nee, helemaal niet, mijn doel was om, eigenlijk voor het eerst in het veeleisende verband van een samenhangend boek, op een zelfstandige, grondige manier over een onderwerp na te denken, zodat er nieuw licht zou worden geworpen op wat zorg is. Ik heb er niet heel veel nieuws over kunnen zeggen, maar heb, denk ik, wel op een heel heldere manier geanalyseerd wat zorg, op een brede manier begrepen, is. Dat brede begrip van zorg was tamelijk abstract, het ging niet over bejaarden die op bed moeten worden vastgebonden. Het ging ook over de zorg die je neemt wanneer je gitaar probeert te spelen. Over de menselijke attitude die zorg is.

► *Het lijkt bijna een soort van levensethiek.*

Met het voorbehoud dat zorg voor mij een perspectief is, zoals macht ook een perspectief is. Levensethiek is voor mij een lastige term, omdat mijn boek nadrukkelijk een filosofische analyse is. Het is geen poging om te zeggen: je moet zorgzaam zijn, dit is hoe je het moet doen, etc. het is een poging om te beschrijven hoe mensen zijn als ze zorgzaam zijn. Aan het slot van het boek geef ik een politieke uitwerking, maar die is zo abstract dat het nauwelijks een politiek programma is. Dat is ook de deceptie. Mensen verwachtten een normatiever verhaal, zeker onder de huidige omstandigheden.

Zoals ik straks vertelde kwam ik niet in de zorg terecht, maar wel in het vrijwilligerswerk. In interviews naar aanleiding van 'Zorg' werd vaak gevraagd naar hoe dat vrijwilligerswerk samenhangt met het vrij abstracte boek. De zorg in intermenselijke relaties werd door journalisten naar voren gehaald, en daarop zou ik ook wel willen doorgaan, mede gevoed door mijn ervaringen, waarnemingen en inzichten vanuit het vrijwilligerswerk in de psychiatrie en de zorg voor chronisch zieken en dementen (ik doe dat zo'n 6 uur in de week). Dit boek is eigenlijk een platform om door te gaan naar een specifieke analyse van bijvoorbeeld de zorg voor die groepen of voor kinderen. Dat is een andere dan de zorg voor je ouders, en de zorg voor kinderen is ook weer per kind verschillend. Ik zou schetsen willen schrijven van dingen die ik zie, not saying but sho-

wing. 'Zorg' is een typisch 'saying' boek, deel twee zou ik willen schrijven vanuit de concreetheid van het vrijwilligerswerk en de omgang met mijn kinderen.

► *Dan bevind je je aan de grenzen van wat nog filosofie kan heten. Wanneer er een keuze gemaakt moet worden tussen saying of showing, kiest filosofie voor saying.*

Het is vaak een grensgebied tussen filosofie, literatuur en non-fictie. Ik weet niet of mijn pen goed genoeg is om dat over het voetlicht te krijgen. Je zou het kunnen zien als een zorg-variant van wat Nietzsche doet op cultureel niveau. Wat hij in veel van zijn werk doet volgens mij doet is ook meer showing dan syaing en zeker meer showing dan arguing. Hij zet alleen uitroeptekens waar ik een beschrijving zou geven van wat ik zie.

► *Zou je ook kunnen zeggen dat je altijd je probeert te laten leiden door het onderwerp waar je iets over wil zeggen?*

Ja, dat vind ik ook wel een goeie, en

'Ik ben een fanatieke gitaarspeler, maar daarbij kom ik echt millimeter bij millimeter vooruit. En dan nog, meestal komt het niet verder dan het André Hazesniveau.'

veel bescheidener dan mezelf vergelijken met Nietzsche. In wezen ben ik een van de meest bescheiden mensen die ik ken.

► *Je zegt op een systematisch filosofische manier iets over zorg, maar dat onderwerp kan daarmee niet uitputtend behandeld worden.*

Er is blijkbaar een vooronderstelling dat dit geen filosofie meer is. Het gaat om inderdaad om tekstvormen die gemeen hebben dat ze zichzelf, al dan niet expliciet, liefst niet, op de een of andere manier bevragen. Tekstvormen die 'gemeengoed' zijn missen dat en die vallen weg. Alleen, de manier waarop de vraag naar de eigen uitgangspunten gesteld wordt verschilt heel sterk per tijd, en filosofie is voor een belangrijk deel een cultureel fenomeen is. Wanneer je dat accepteert moet je bereid zijn om de manier waarop de thema's van de filosofie zich opdringen en de manier waarop ze behandeld kunnen worden ter discussie te stellen. Daar zitten, als je denkt aan wat bijvoorbeeld Derrida aan het licht heeft gebracht over taal en beeld, zoveel haken en ogen aan, dat het langzamerhand een absurd idee lijkt om in een boek

De Waarheid op te schrijven, dat boek in een kast te zetten en verder te gaan met de werkelijkheid. Maar hoe filosofie deel uit moet maken van de werkelijkheid, dat is een permanente vraag.

► *Je wil altijd de voorrang wil geven aan de werkelijkheid zoals die zich voordoeet.*

Als mij een interessant thema wordt aangereikt ga ik gewoon nadenken en probeer me inderdaad zo veel mogelijk door m'n eigen ideeën, en nog belangrijker, door het thema zelf te laten leiden. Dat is één van de uitgangspunten van de fenomenologie – *Zu den Sachen selbst* kan natuurlijk nooit helemaal, maar wel veel meer dan de meesten proberen, en bij mij wordt het verweven met allerlei idiosyncratische elementen, waarvan ik om niet al te veel een zootje te maken van mijn methodische ambities, me meer en meer rekenschap probeer te geven. Ook al omdat onze gewaardeerde disciplineleider Marcus Duwell daarop terecht steeds insisteert.

► *Maar de poging of het voornemen om terug te keren naar de zaken zelf is misschien al voldoende.*

De proof of the pudding is in the eating – het gaat erom van mensen het herkennen, en misschien uiteindelijk wel of ik hetzelfde herken, of zoals ik het soms zeg: of het houdt op papier. Dat is toch altijd een beetje het referentiepunt. Met mensen in de kroeg een onderwerp uitspitten tot op zekere hoogte, en het idee hebben van "hier ben ik iets verder mee gekomen" vind ik nét zo aardig, maar wel minder beklijvend. Grapjes maken en tegelijkertijd inzicht verschaffen. Idealiter zou ik wel een boek zo willen schrijven dat iemand, een willekeurig iemand, ermee in een hoek gaat zitten en in de lach schiet en misschien soms huilt, net alsof ik tegen hem of haar zit te praten over waar ik denk dat het om draait (let op het 'het').

Een vriend van mij zei: jouw boekje over huishoudelijke apparaten heeft een eigen stem. Die stem vind ik erg belangrijk. Het doet me denken aan Aad Nuis, die literatuur beschrijft als een "stem in je hoofd". Dat is een mooi beeld, omdat een stem vaak wordt gezien als een akoestisch gebeuren in een ruimte, als je bij elkaar bent. Ik ben erg gesteld op het ritme in zinnen; songteksten vind ik ook leuk om soms te schrijven.

Ik ben een fanatieke gitaarspeler, maar daarbij kom ik echt maar millimeter bij millimeter vooruit. Wat songteksten schrijven betreft, ik heb er gewoon niet genoeg tijd voor – bovendien vind ik het belangrijk om dat alleen te doen als ik inspiratie heb. En dan nog, meestal komt het niet verder dan het André Hazesniveau. Ik heb er absoluut geen pretenties mee, alleen misschien om te leren hoe moeilijk het is om een zin te schrijven die drie dingen tegelijkertijd doet met een luisteraar. Dat leer ik ook van het schrijven van columns. Filosofen werken vaak met eenheden van 4000 of 6000 woorden, maar in 300 woorden wordt het vaak scherper en intenser gezegd.

Carl Elliot heeft een boek geschreven, *Bioethics, Culture and Identity*, waarin hij laat zien dat veel filosofie gebaseerd is op een soort objectiviteits- en onpartijdigheidsideaal. Dat gaat in tegen een bepaald soort van menselijke maat die door mensen verwacht wordt van filosofen. Dat gevecht woedt ook wel een beetje in mij. Zonder direct heel persoonlijk te worden, ironie is ook een wapen om dat op afstand te houden. Achter een grapje soms een diepe waarheid zitten. Bij het boek dat ik over mijn vrijwilligerswerk zou willen schrijven heb ik soms te maken met zaken die me zeer aangaan. Zoals met de psychiatrische patiënt met wie ik nu vier jaar optrek, de demente man met wie ik een half jaar heb opgetrokken en een chronisch zieke, die inmiddels een goede vriend is geworden. Daar ligt eigenlijk het materiaal voor het oprapen. Maar dat levert wel conflicten op: kan ik dit wel ironisch hanteren? Ik kan de persoonlijke band toch niet doorsnijden. Tenzij ik literatuur zou gaan schrijven, maar daar heb ik weer te weinig voorstellingsvermogen voor.

Een heel illustratief voorbeeld van waar ik aarzel of ik dat op papier krijg, effectief, moreel acceptabel vind ik de nagevoegte mevrouw met wie ik om de zoveel tijd op de tandem ga rijden – ik voorop. Zij staat er altijd op om de koffie te betalen. Dan is het bijvoorbeeld €3,80, waarop ze 4 euro geeft en zegt: maak er maar 3,90 van. Zo'n meisje gaat dan helemaal terug naar de kassa en komt dan terug met dat dubbeltje. Dit moet op een manier te beschrijven zijn waarbij je haar in haar waarde laat, en toch de humor van de situatie weergeeft, maar dat is natuurlijk heel erg moeilijk. Dat is de implicietheid waar het over hadden, die je niet wilt expliciteren omdat het dan heel saai wordt, of banaal. Veel filosofische teksten hebben ontzettend veel ladingen die aan

de lezer zelf overlaten wat hij er precies mee doet. Voor mij is dat hét criterium voor vruchtbare en grote filosofie. Filosofische teksten laten zich ordenen in hoe belangrijk en hoe groot ze zijn, naar mate ze steeds weer gelezen kunnen worden en mensen er weer iets nieuws in zien.

Ik ben gevraagd een boek te schrijven over mijn passie voor voetbal – daar hebben we het weer: het dagelijks leven, zoniet erger. En ik ben aan het worstelen met de vorm die dat moet krijgen, want het is wel de bedoeling dat er nou eens wat meer van verkocht worden. *Passie* begint trouwens ook een clichéwoord te worden – onze cultuur moet wel volkomen passieloos, want iedereen heeft het over een “Passie voor dit” en een “Passie voor dat”. Je moet niet zeggen dat je gepassioneerd bent, maar laten zien dat je gepassioneerd bent.

► *Er zijn wetenschappers die beweren een stofje in de hersenen te hebben gevonden dat ervoor zorgt dat mensen die vrijwilligerswerk doen, daar vrolijk van worden. Impliciet verwijzen ze zo naar een component van eigenbelang. Haalt dat voor jou de waarde uit vrijwilligerswerk, of raak je daarmee niet aan de kern?*

Mijn eerste reactie is dat me dat wel vrij waarschijnlijk lijkt, maar dat het niet zo heel veel zegt. Als ik op bezoek ga bij iemand en getraakteerd word op een glimlach, is dat een sterke bekrachtiger van mijn werk. Het is misschien wetenschappelijk gezien een relevante vraag, maar vanuit het perspectief van de actor is die vraag helemaal niet belangrijk. Het zijn twee vocabulaires die elkaar niet raken, althans niet zolang men niet een manier vindt of probeert om dat stofje toe te dienen zodat iedereen die zo'n altruïsme-influus heeft gekregen, geneigd is om vrijwilligerswerk te gaan doen – een mooie paradox waar ik verder over na zou moeten denken. Maar vooralsnog, ls ik weet dat stofje vrijkomt zou dat geen enkele verandering teweegbrengen in mijn motivaties of intenties.

Het valt niet te ontkennen dat vrijwilligerswerk een win-winsituatie is voor beide partijen. Er zit altijd een element van eigenbelang in – maar dat is een lastige term, omdat eigenbelang voor mij verbonden is met het uitbreiden van je ego. Plezier maken doe je met z'n tweeën. Dan kun je zeggen “ja, jij bent plezier aan het maken in je eigenbelang”. Ja, natuurlijk: de essentie lijkt me dat WIJ plezier hebben!

Er lijkt vaak een soort cultureel cy-

nisme te zijn – zeker bij filosofen. Zo van: als je de onderste steen boven krijgt, blijkt uiteindelijk dat mensen gewoon machines zijn. Dat heeft de vreemde waarheidspretentie dat je daarmee dichterbij de waarheid bent, dan dat mensen bijvoorbeeld medelijden hebben, of iets uit altruïsme doen.

Uiteindelijk sta ik voor het primaat van de praktijk – als je in de praktijk staat, ga je zeker een aantal theoretische schema's relativiseren. Er is de wisselwerking tussen de filosoof die reflecteert en de practicus die in de praktijk staat, en er is zeker een analyse te maken van bijvoorbeeld motivatiepatronen. Maar wat je vaak bij die meer materialistische/chemische/eigenbelangtheorieën opvalt, is dat ze zo weinig precies zijn, zich zo weinig van de werkelijkheid, mijn werkelijkheid, aantrekken.

Denken wordt bij mij vaak op gang gebracht, omdat ik in de trein zit of naar de werkelijkheid toe ga en dingen zie. En dan de koffer met theorieën en concepten opentrek om die werkelijkheid rijker te maken. Het is net wat Plato zei: “filosofie is een vorm van erotiek: het liefhebben van de werkelijkheid”.

► *Laten we terugkeren naar het hoofdthema van dit interview. Durf je het aan om het in twee zinnen samen te vatten?*

Ik zou haast denken aan een helemaal in oranje gestoken voetbalsupporter: *het dagelijks leven, zoniet erger!* [lacht]. Dat geeft wel precies aan dat de drijfveer is om dichtbij de praktijk en dichtbij het leven te komen, maar dat het dagelijks leven, wanneer je niks meebrengt naar dat leven, wel buitengewoon saai en weinig verheffend is. Dat je op de één of andere manier die kloof uiteindelijk vrolijker wilt maken, of laten zien dat het zo erg nog niet is. Eigenlijk gaat het ook om de verhouding tussen wetenschap en filosofie. Dat betekent dat discussies over realisme, of over het spreekrecht van de filosofie zich vaak bewegen tegen de achtergrond van een wetenschap die wel weet, of pretendeert te weten, wat er aan de hand is. Denk aan jullie voorbeeld van het stofje in de hersenen bij vrijwilligerswerk. De tendens om de *beleefde werkelijkheid* in te wisselen voor de *ware werkelijkheid* die daar achter of onder ligt, dat is iets waar ik wel m'n scepsis over heb, net zozeer overigens als over het kritiekloos sentimentalisme van de beleving, maar die beleving of liever: ervaring, is toch meer mijn object dan de theorie.

Tot ziens, oude wereld!

DOOR NAOMI VAN STEENBERGEN

Op enkele witte veges na zijn de eerste zes panelen zwart. “Mooi is het hier,” klinkt het dan vanuit het duister. Een vlekje licht maakt gelaten zichtbaar: Foucault, Barthes, Lacan. We zien een roeiboot met twee mannen naderen. “Uw eeuwigheid ben ik,” zegt één ervan. “Ik ben het einde. De eeuwigheid is het einde.” “Het einde en de uitgang,” vullen de drie aan. Ze weten wat er komt; al vijf keer hoorden ze het. Deleuze is terug.

Als de vraag luidt, ‘terug waarvan?’, dan is het antwoord de duisternis, de eeuwigheid zelf: Deleuze is terug in de onderwereld. Hoe hij daar niet zonder moeite belandt valt te lezen in ‘Tot ziens, Deleuze’, een donkere, prachtige strip van Martin tom Dieck en Jens Balzer, de voorganger van dit uit de duisternis rijzende ‘The Return of Deleuze’, zelf het eerste deel van de bundel ‘New Adventures of incredible Orpheus’.

‘Tot ziens, Deleuze’ verbeeldt Deleuze’s reis naar de onderwereld, zijn overtocht over de Lethe met veerman Charon. Vijf maal maakt hij die reis; vijf maal keert Charon naar zijn krakende wachtershuisje en boek terug, om daar onmiddellijk weer van op te moeten kijken voor een arriverende Deleuze. Vijf keer herhaalt de overtocht zich. Vijf keer dezelfde plaatjes. Maar in de herhaling ligt het verschil.

STOF IN BEWEGING

De eerste stappen in de onderwereld zijn onwennig. “De nacht is snel gevallen,” weet Deleuze slechts uit te brengen. Als hij hoort dat het vanaf dat moment altijd nacht zal zijn, wordt zijn toon licht paniekerig. “Blijf gewoon doen wat u eerst deed,” stelt Charon hem gerust. “Wat dacht u eerst?” En Deleuze grijpt naar zijn enige houvast – een boek. “Ik heb al een boek,” sputtert Charon tegen, voordat hij wordt onderbroken door verheugde stemmen: “Dag, Deleuze!” Terwijl Deleuze wordt ontvangen door zijn oude vrienden roeit Charon de boot terug.

Bij elke oversteek verandert er iets kleins. Of is het iets groots? Of is er geen verandering, omdat niets werkelijk hetzelfde is? Het gesprek tussen Deleuze en Charon, die zijn ‘New Adventures of incredible Orpheus’ tijdelijk vervangt door ‘Différence et Répétition’ ontwikkelt zich

naar een filosofische discussie over verschil en herhaling, en het verschil in de herhaling. “Alles blijft hetzelfde,” meent Charon. Deleuze protesteert: niet op dezelfde wijze. Bij elke herhaling verandert er wel iets. Hun gesprek wordt intenser met elke oversteek. Is het mogelijk te stoppen met denken? “Ik dacht dat dat tegenwoordig juist de taak van de filosofie was: het denken te denken, zonder terug te vallen op het bewustzijn...” snijden Charon’s woorden door de duisternis. Maar hoe kan hij dat weten? Hij had toch maar één boek, over Orpheus? “Wanneer heb ik dat gezegd?” “Weet ik niet meer.” Rust is er zelfs niet meer aan de overkant: Deleuze wordt vanuit de kerende roeiboot denk-materiaal voor een eeuwigheid nageroepen. Steeds groter worden de verschillen tussen de twee. Deleuze, die beweert dat zijn overtocht zich steeds veranderend herhaalt, kan de eeuwige roeier der doden niet onder de indruk maken met zijn theorieën. “Als ik ooit met u gesproken heb,” houdt Charon vol, “dan was dat omdat u iemand anders was. Ik weet precies wat u gaat doen. Ik heb het al gelezen, dat boek van u, Deleuze.” “Maar u heeft het niet goed gelezen,” protesteert de filosoof. “Er bestaat een ‘ik’ die u niet temidden van de anderen ziet. U heeft drie keer met me gesproken. Maar ik ben een ander, altijd.”

COGITO VOOR EEN OPGELOST IK

Het gesprek van Charon en Deleuze, waarin de herhaling steeds meer plaats maakt voor het verschil, biedt een interessante blik in de filosofie van Deleuze. Desondanks werpt het waarschijnlijk meer vragen op dan het antwoorden geeft: kan het ‘ik’ gedacht worden als verschil, de identiteit als een worden, het denken zonder bewustzijn? En hoe dan? Wat is dan zo’n ‘ik’? En wat heeft het te maken met Foucault’s dichtregel “Zoals een gelaat van zand bij de grens der zee”? Wat is het verschil in de herhaling, waarom verschil, waarom herhaling, waarom een worden? Maar juist dat maakt dat deze tocht met Deleuze als eerste voorproefje van zijn werk zo inspirerend: mysterieus en nieuwsgierigmakend, en toch helderder dan een eerste blik in welke van zijn boeken ook. Maar filosofie is niet het enige: “Ik geloof dat u de dood vergeet.” Dan is er geen herhaling

meer, want waar de dood is, is Charon, de eeuwigheid, het einde. De eeuwigheid is het einde. Het einde en de uitgang.

VAAK NAADLOOS... DAN WEER MET ONDERBREKINGEN

Dat wil zeggen, het einde van de serie oversteken. Want van ‘The Return of Deleuze’ markeert dat einde het begin. Waar ‘Tot ziens, Deleuze’ zich nog enigszins laat lezen als een systematisch filosofische zoektocht, is ‘The Return of Deleuze’ nóg wilder, nóg chaotischer. De verschillende karakters van de verzamelde filosofen doet die chaos weinig goed: nog maar nauwelijks is Deleuze goed en wel aan land, of zijn vrienden vergeten hun hoffelijkheid en beginnen door elkaar te roepen en te vragen. En nog voordat het gezelschap hun wagen – naar het model dat Barthes overreden heeft – op heeft kunnen zoeken, is Lacan alweer kwijtgeraakt. Hij blijkt geobsedeerd door machines, in tegenstelling tot Foucault, die zich slechts geërgerd wenst dat alles eenvoudigweg functioneert. Deleuze echter vrolijkt bij de gedachte aan machines – een van zijn favoriete filosofische termen – onmiddellijk op. Met de maker van de onderwereldsmachines, een subtiel samensmelting van acteur Buster Keaton en striptekenaar en machine-uitvinder Rube Goldberg, discussieert hij fel over machines en vrijheid. En weer beschuldigen beiden de ander ervan het in de wereld der levenden geschrevene niet begrepen te hebben. De kritiek op Deleuze is fel, en – en hier laat zich de meerwaarde van de strip eens te meer zien – wordt meer nog dan overtuigend uitgesproken, aanschouwelijk gemaakt. Eerder al herkende hij immers het begin van één van zijn eigen boeken uit de monden van zijn vrienden niet, en dan begint hij ook nog te wauwelen over wat hij zelf eens schreef. Het denken is na de dood blijkbaar verre van veilig. Hoezeer ‘Rube Keaton’ ook probeert hem te laten inzien dat tijdverloop juist datgene is dat het bouwen van machines mogelijk maakt; Deleuze houdt halsstarrig vol dat wie zich niet tegen de dwang der vergaande tijd verzet, niet vrij kan zijn. Zijn tijdmachine, waarmee hij over de Lethe het leven tegemoet wil varen, lijkt echter een onmogelijk naïef concept. Of is in ‘Tot ziens, Deleuze’ te zien dat hij uiteindelijk toch gelijk heeft? Wat heeft eeuwigheid met herhaling te maken, en herhaling met vrijheid?

Ook in ‘New Adventures of incredible Orpheus’ worden vele filosofische vragen opgeworpen en blikken in het werk van Deleuze verschaft – soms letterlijk met pa-

ginanummer. De strip is echter filosofisch lossler, en ook veel komischer, veel lichter dan 'Tot ziens, Deleuze'. Er worden grappen gemaakt, toespelingen op het denken en karakter van de vier filosofen, talloze verwijzingen in beeld en tekst naar strips als Krazy Kat en Betty Boop, naar Marx, Ovidius, Marcel Duchamp, Jean Tinguely, Fernand Léger. De tekeningen zijn daarbij zo mogelijk nog mooier dan in de eerste strip. En opnieuw toont zich de kracht van het vertellen in beelden, waarbij beeld en tekst nu eens naadloos samenvallen, dan weer recht tegenover elkaar lijken te staan, en samen altijd nog meer vragen opwerpen dan elk afzonderlijk kan.

QU'EST-CE QUE LA PHILOSOPHIE?

Maar een strip, al is het een strip over filosofische grootheden, kan dat filosofie zijn? En als het geen filosofie is, valt er dan filosofisch werkelijk iets te halen? Voor Deleuze, bij wie filosofie het constant opnieuw uitvinden van de wereld is, in ieder geval wel. "The genius of a philosophy," schrijft hij in *The Logic of Sense*, "must first be measured by the new distribution which it imposes upon being and concepts." Een strip zoals deze lijkt daartoe bijzonder goed in staat. Vreemd genoeg beschuldigt Charon Deleuze er nu juist van bang te zijn voor het andere. Wellicht valt Deleuze dan te verwijten niet werkelijk plaats te hebben voor dat andere, als het slechts in een willekeurige stroom van onbestemdheden mag bestaan. En als je, zoals Deleuze, filosofie als werktuigkist ziet, kan je dan nog zeggen dat iemand je werk 'verkeerd gelezen' heeft? De tekeningen hebben geen antwoord. Maar heeft de filosofie dat wel? En is een *antwoord* wel dat waarnaar we willen zoeken?

Als er één ding is dat de verzamelde kracht van Deleuze's filosofie en deze strip uitmaakt is het wel dit: wat filosofie is, wat haar vragen zijn, welke antwoorden ze mogelijk maakt: niets is nog zonder meer gegeven. Zelfs wie het bij het oude wil houden, zal dat oude opnieuw moeten uitvinden. Tot ziens, oude wereld!

Martin tom Dieck, Jens Balzer. *Tot ziens, Deleuze!* Zet.El, 2000. (Ook in Frans en Duits.)

Martin tom Dieck, Jens Balzer. *Neue Abenteuer des unglaublichen Orpheus*, mit Beiheft, Interpretationen und Kommentare zu „Salut, Deleuze!“ und „New Adventures of incredible Orpheus (The Return of Deleuze).“ Arrache Coeur, 2001.

Oorspronkelijk in de Frankfurter Allgemeine Zeitung als *New Adventures of incredible Orpheus*.)

STELLING > In Frankrijk is het sinds enkele weken op straffe van gevangenzetting en een geldboete verboden de genocide op de Armeniërs van 1915 te ontkennen. Terecht?

Fleur >

‘Geenszins, en toch zijn er talloze redenen aan te wijzen waarom het wel terecht zou moeten zijn. Voor de mensen bijvoorbeeld, wiens familie in het

Ottomaanse Rijk is omgekomen. Aan hen is het recht te weten dat hun rouwproces geen schijn of illusie is. Voor hen houdt het in de genocide te erkennen. Dit hoeft echter niet in te houden dat de ontkenning verboden moet worden, zoals nu in Frankrijk het geval is. De Turken verbieden op hun beurt de erkenning ervan. Hoogstens kan, bijvoorbeeld volgens hoogleraar Bernard Lewis, gesproken worden over een deportatie.

Is het dan een begripskwestie? Lewis: “This is a question of definition and nowadays the word ‘genocide’ is used very loosely even in cases where no bloodshed is involved at all and I can understand the annoyance of those who feel refused.”¹ Het moge duidelijk zijn dat de ontkenning van de genocide pijnlijk en onacceptabel is voor velen. Maar een verbod hierop zorgt voor nog meer conflict tussen beide landen. Waar het uiteindelijk om draait is voor dit probleem een oplossing te vinden, en het verbod draagt daar mijns inziens niet aan bij.

Ik ben van mening dat noch de regering van Turkije, noch die van Frankrijk met hun verboden de mening van het volk mogen inperken. De staatsopvatting is niet altijd de volksopvatting. Daarnaast zorgen de verboden ervoor dat de landen nog meer als voorheen tegenover elkaar komen te staan, en mogelijkheid tot discussie alsmaar kleiner wordt. Beide landen moeten hun grenzen verleggen en ophouden hun wetboeken alsmaar uit te breiden.’

¹ <http://www.ataa.org/magazine/>

Nori >

‘Ik vind het een goede zaak wanneer rechters een instrumentarium wordt aangereikt waarmee zij haatzaaiers een halt kunnen toeroepen. Mensen die

hardnekkig weigeren om de verschrikkingen uit het verleden onder ogen te zien, en daarmee zorgen dat duizenden Armenen nog steeds met hun verdriet onder hun arm rondlopen, moeten naar mijn mening op het matje geroepen worden. Zeker wanneer een hele natie dit doet. Het negeren van de massamoord op Armenen door Turkije, waar overdonderend veel historisch bewijs voor is, is uiterst kwetsend.

Het is een goed idee om van Turkije te eisen dat zij een diepgaand onderzoek in zal stellen naar de verschrikkingen van 1915 en de uitkomst van dat onderzoek onder ogen te zien, als voorwaarde voor toetreding tot de EU. Er moet een open, vrij debat komen over wat er precies gebeurd is en wat wij kunnen doen om de verhoudingen tussen Turken, Armenen en andere Europeanen te verbeteren.

Een totaal verbod op de ontkenning van de genocide is echter een stap te ver. Frankrijk bewerkstelligt op deze manier alleen maar dat er één staatslezing van de gebeurtenissen is, waar vervolgens geen journalist of historicus kritiek op mag hebben. In die zin vind ik het wetsvoorstel dat in Frankrijk is aangenomen een zeer overdreven reactie. Maar ik zou wel graag willen zien dat er in Turkije en de EU een wet aangenomen wordt waarin we vastleggen dat niemand op een kwetsende of bedreigende manier mag zeggen dat de genocide in Armenië nooit heeft plaatsgevonden. Dus vrijheid van meningsuiting, maar met respect voor elkaar.’

Anna >

‘In eerste instantie lijkt het verbod op de ontkenning van de genocide een nuttige en terechte wet. Een groep mensen (de Armeniërs in Frankrijk in dit ge-

val) lijkt erkenning te krijgen voor een onrecht dat hun is aangedaan en waardoor ze veel leed hebben gekend.

Ondanks de ongetwijfeld goede bedoelingen van de Franse regering echter (hoewel men zich kan afvragen of dit besluit niet meer met een verkiezingsstunt te maken had dan met een daad vanuit medeleven met een deel van de bevolking) ben ik van mening dat het verbod niet de juiste stap was om te nemen. In een item van Nova op 12 november wordt een Frans-Armeense vrouw geïnterviewd die verklaart dat ze blij is dat het verbod is ingevoerd, omdat de Armeniërs nu eindelijk kunnen rouwen en de dader bekend is. De dader is echter niet ‘bekend’; dat men in Frankrijk niet langer de genocide zal ontkennen komt door een verbod en niet door erkenning van de eventuele feiten. Hier hebben de Armeniërs niets aan en het zal de kloof tussen hen en de Turken slechts vergroten. De oplossing ligt naar mijn idee in dit soort gevallen niet bij een – opgedrongen – houding van twee bevolkingsgroepen tegenover elkaar, maar om de (in dit geval) Turkse regering die de mogelijkheid moet bieden tot debat, en niet een verbod moet handhaven op het erkennen van de genocide. Met deze verboden komen mensen niet dicht bij elkaar.’

DE FUF-INTRODUCTIE

door Beatrijs Haverkamp

Op een dag ergens halverwege de lange warme zomer van dit jaar, ontvingen de aanstaande filosofiestudenten het programmaboekje van de FUF-introductie. Op de voorkant van dit kleurrijke exemplaar lachte de introductiecommissie mij en de andere genodigden vrolijk toe. De enthousiasmerende tekst maakte dat ik het formulier waarop ik mijn deelname bekend kon maken direct invulde. Natuurlijk wilde ik hier bij zijn.

Maar wat me zo op het eerste gezicht niet was opgevallen, waren de dramatische leuzen op de flaptekst van het programmaboekje. Ouderejaars studenten concluderen hier, al terugblikkend op hun introductietijd, dat hun leven sindsdien radicaal is veranderd, dat het nooit meer werd wat het daarvoor was geweest. Voor een tweedejaarsstudente bleek het zelfs een versneld biologisch proces in werking te zetten: voor de introductie was zij een meisje, daarna een vrouw. Angst overviel me: wat had er die voorgaande jaren plaatsgevonden op dit kennismakingskamp? En wat zou er na die introductie volgen? Wilde ik mijn leven dat ik tot nog toe had geleid op losse schroeven zetten, niet wetend wat er daarna van terecht zou komen? Maar een weg terug was er niet: het deelnameformulier was al verzonden. Daarom restte me nu niets anders dan dapper mijn slaappullen bijeen te rapen en, met de weinige filosofische bagage die ik had, in te zien dat ik het zelf al was geweest die door te kiezen voor een studie filosofie al mijn kansen op een risicoloos bestaan had verworpen. Met de ergst mogelijke gevolgen in mijn achterhoofd stapte ik in de trein.

De locatie, een waterscoutinggebouw met een aardig grasveldje, deed nietsvermoedend aan, al kwam de gedachte nog even in me op dat de nog warm stralende septemberzon hier een bedrieglijke rol speelde. Hoe dan ook, bij de eerste activiteit was dezelfde zon niet minder dan een dankbare bijkomstigheid, want een grijs wolkendek zou bij de percussieworkshop met Afrikaanse klinkende ritmes nogal als een anticlimax hebben afgedaan. En hoewel er zo af en toe, hier en daar, nog een spastische dreun klonk die niet direct in het aangegeven ritme te plaatsen was, brachten we er als onervaren trommelaars toch een heel aardig klinkend samspeel van af.

Hierna werd ons een paar uur vrij gegund. Misschien klinkt dit nu alsof we een

groep zwakzinnigen zijn die niet zoveel aankunnen, maar bedenk wel dat we vóór de workshop al een intensief kringgesprek hadden gevoerd met als motto: 'Brand los over jezelf, brand een lucifer'. Begrijpelijk-kerwijs had dit bij enkelen geleid tot pijnlijk verhitte vingers als gevolg van of een te lage pijngrens of te veel vertelstof (al was dit laatste een zeldzamer verschijnsel). Hoe dan ook, een luie middag was hier dus volkomen op zijn plaats en bleek dé manier om elkaar te leren kennen. Natuurlijk wist niemand meer wie wat had verteld tijdens de voorstelronde en dus begonnen we allemaal vrolijk opnieuw. De vraag 'waarom ben jij filosofie gaan studeren?' bleek een eindeloos terugkerende, met als gevolg dat het stellen ervan al gauw een taboe werd. Om de een of an-

ons theateraal uitgeleefd totdat we elkaar in het donker niet meer konden onderscheiden en iedereen moe was. Met een *fucking-fuck* goede film (*The Big Lebowski*) en een groots kampvuur werd de eerste avond afgesloten.

De volgende ochtend aan het ontbijt ontstonden de eerste onmogelijke pogingen tot filosofische gesprekken. Het staat me bij dat iemand gepassioneerd het bestaan van een pak hagelslag in twijfel trok (ik verdenk één van de Peters hiervan), maar met de daaropvolgende filosofische wandeling werd ons denkvermogen voor het eerst écht getest. Alhoewel David Dijkzeul onverstoord door bleef tokkelen op zijn gitaartje, bleef de groep er niet onberoerd onder. Al was het dat de één zich dolenthousiast in de complexe paradoxen

dere reden wilde iedereen het dolgraag van elkaar weten, maar de antwoorden uitten zich steeds weer volgens eenzelfde tafereel. Eerst een moeilijke, bijna wanhopige blik, vervolgens een poging tot antwoorden waarbij bijna niemand verder kwam dan 'interessant'/'leuk'/'weet het eigenlijk niet zo goed' en tot slot werd er dan wat schuchter gelachen, want nee, inderdaad, degene die de vraag stelde wist het van zichzelf 'ook niet zo goed'. En dan konden we opgelucht verder babbelen over muziek en vakanties.

Die eerste avond konden degenen die daar zin in hadden (vrijblijvendheid bleek ook de rest van het kamp een hoofdrol te spelen) meedoen met een theaterworkshop. Annemarie Soeteman die dit leidde had het waarschijnlijk moeilijk met de al te enthousiaste deelnemers, aangezien ze zelf nog 'helemaal geen zin' had. Toen we eenmaal bezig waren was daar echter geen spoor meer van te zien en hebben we

stortte en een ander nog eens heel serieus bij zich zelf te rade ging of hij wel bestand was tegen het fenomeen filosofie.

Na een potje duizelingwekkend en hilarisch bekertjesvoetbal en een smakelijke maaltijd (voor beide avonden: complimenten aan de koks!) was het dan tijd voor dat waar we natuurlijk allemaal nieuwsgierig naar waren: het feest! Zoals eigenlijk al niet meer anders te verwachten was dit een groot succes dat de gemiddelde eerstejaars deed smachten naar het volgende festijn. En hoewel we ons geen betere afsluiting van het kamp konden wensen, werden er de volgende dag zelfs nog kano's geregeld om de katerdag een fris karakter te geven. Zelf kon ik hier niet meer bij zijn, dus daarvan geen uitgebreid verslag, maar eerlijk gezegd denk ik dat mijn punt nu wel is gemaakt: natuúrlijk had ik deze introductie nooit willen missen! En wat anders zou ik nu nog willen dan filosofie studeren in Utrecht?

MIJN HELD > Van helden die komen en helden die gaan...

DOOR HELEEN RIPPEN

*'Quickly, bring me a beaker of wine, so that I may wet my mind and say something clever'*¹

Toen ik twee weken geleden gevraagd werd om iets over 'mijn held' te vertellen voor *de Filosoof* kwamen intuïtief drie namen bij mij op: die van Johann Sebastian Bach, de naam van mijn vader en die van Chief Inspector Morse. Een vreemde combinatie van ongelijksoortige helden eigenlijk: ik kon niet echt uitmaken welke van de drie nu in aanmerking kwam voor de titel 'held', want helden heb je in soorten en maten. Daar wilde ik meer van weten. Wat betekent het woord held? Wat is de definitie ervan? Ik begon daarom met wat etymologisch speurwerk. Dat zou me kunnen helpen beter te selecteren wie van de drie namen nu die ene ware held voor mij is of dat ik er misschien nog een over het hoofd zag.

DEFINITIES...

De stam van ons woord held of het Middele-Nederlandse 'helet' gaat terug op het Latijnse 'celer': snel, vluchtig, gezwind (denk ook aan accelereren) en op 'celeber': beroemd, dikwijls gekend, maar ook: in grote getale, het drukstbezochte gedeelte van bijvoorbeeld het forum, of ook: levendig. 'Celer' gaat weer terug op het Griekse 'kelès', dat renpaard betekent. We moeten het dus zoeken in de wereld van de Oudheid, bij de Griekse paardenrennen. Uiteraard denkt men bij helden en heroïek (hèros) in eerste instantie aan kopstukken uit de Griekse mythologie, aan halfgoden

met een tragisch einde. Of aan latere helden, dappere strijders die vchten voor volk en vaderland ten tijde van Piet Hein of Willem van Oranje. De oerheld heeft blijkbaar veel te maken met fysieke kracht en/of met snelheid.

Dit onderzoekje naar definities bracht me weinig verder, want mijn drie mogelijke helden hebben met fysieke kracht of rapheid niets te maken. Zijn ze eigenlijk wel te definiëren, laat staan te conceptualiseren?

EMPIRISCHE BESCHRIJVING...

Ik gooide het over een andere boeg. Wellicht kon een empirisch onderzoek me redden. Ik moest maar gewoon een reeks mensen gaan beschrijven die ik zeer bewonder. Misschien dat me dan duidelijk zou worden wat een held is, en of mijn drietral aan de beschrijvingen voldoet.

Op mondiaal niveau zijn in onze tijd Kofi Annan en Nelson Mandela erken-

de diplomatieke of vredeshelden. In de kunst- en cultuursector zijn voor mij grote helden of heldinnen te vinden. Heldinnen van het witte doek, actrices als Isabelle Huppert, Charlotte Rampling en Juliette Binoche volg ik met meer dan gewone belangstelling. Hun schoonheid en eigenzinnigheid vind ik prachtig, maar mijn kennis over hen is nogal oppervlakkig. Dan heb je ook nog antihelden, prototypen als Mr.Bean alias Rowan Atkinson of Borat Sachdiyev alias Sacha Baron Cohen, die met zijn tenenkrommende interviews de treurigheid van mensen toont. Humor is een groot goed, maar erover schrijven is

uiterst penibel.

Tijdens de voorstellingen van de Belgische danser en choreograaf Wim Vandekeybus heb ik meerdere malen op het puntje van mijn stoel gezeten. Balanceerend op een versterker die Frank Zappa's *Dancing Fool* liet schallen voerde hij ooit een dans op waarin de kracht en de kwetsbaarheid van zijn lichaam op een bijna enge manier elkaar pijlsnel afwisselden; een (dionysische) held uit de danswereld.

Graag had ik in dit tijdsgewricht een vrouwelijke held willen bespreken. Ik dacht aan Marlene Dumas, een Zuid-Afrikaanse kunstenares die in Nederland woont en werkt en wiens oeuvre ik bewonder. Maar wat over haar te schrijven?

Empirische beschrijvingen brachten me al evenmin verder, want ze leveren hoogstens droge kennis op.

Mijn helden laten zich slecht objectiveren; ik bewonder ze niet om wat ze zijn of doen, maar omdat ze me in zekere zin achtervolgen. Een echte held kies je niet uit rationele overwegingen. Over een persoonlijke held of helden moet je misschien gewoon een verhaal vertellen. Laat ik dat dan maar eens proberen.

BACHS PASSIEMUZIEK

Ik ben met Bach opgegroeid, mijn vader speelde dagelijks stukken van hem op de piano. Mijn moeder had als lid van een koor uitvoeringen van Bachs Passionen gegeven. Verder moesten mijn broer, mijn zussen en ik in het kader van een cultureel verantwoorde opvoeding verplicht op muzikales en waren we thuis flink kerks en dat helpt wel mee bij de aanleg van een muzikale grondplaat die niet meer uit te wissen is. Later leerde ik dat Bach geobsedeerd is geweest door het tragische van het evangelie. Het sacrale als tragische kracht van het leven. Al zijn passies, zijn levenswerken, eindigen in het graf. De Mattheüs-Passion is een voortdurende discussie met het kwaad. Er is geen overwinning op het kwaad, het is onoplosbaar en blijft verontrusten.

Marguerite Duras heeft ooit in een interview gezegd dat als Bach werkelijk beseft zou hebben wat hij aan het componeren was en hoeveel mensen eeuwen na dato nog zouden luisteren naar zijn muziek, hij ter plekke overleden zou zijn. De betekenis van Bachs muziek kan dan ook moeilijk overschat worden. Nog steeds is dat de muziek die mij direct het meest ontroert. Zodra ik een cantate of Passion van Bach hoor, voel ik ook gelijk dat er een soort van lijntje met het eeuwige, het heilige, wordt gelegd. En dit gaat terug op

mijn vroegste herinneringen.

MIJN VADER EN DE SCHEPPING

Zoals bij bijna alle kleine meisjes het geval is, was ik dol op mijn vader. Ik wilde graag zijn oogappel zijn en misschien was ik heimelijk wel een beetje verliefd op hem, al heet dat dan nog niet zo.

Toen ik een jaar of zes was nam mijn vader mij wel eens mee naar een kerkdienst in de stichtingskerk van psychiatrisch centrum Dennenoord in Zuidlaren, waar hij werkte als zenuwarts. Ik vond dat wel een beetje griezelig, samen met al die patiënten in het kerkzaaltje. Oude, grijze en gekke mensen die me over mijn hoofd aaiden. Er was een trap die het zaaltje met een balkon verbond en in mijn herinnering werd er ontzettend vaak van die trap gevallen en door de dienst heen geschreeuwd. Maar ik hield mijn vaders hand stevig vast en wist mij veilig bij hem.

Later vertelde hij mij ook verhalen over de gevangenis van Winschoten waar hij regelmatig met boeven sprak. En hij vertelde over zijn tijd bij de GG en GD van Amsterdam waar hij op de crisisambulante meereed en ooit Pistolen Paultje (Paul Wilking, de ongekroonde koning van de Amsterdamse onderwereld) gewapend en al uit een boom had moeten praten. Wie durfde er nou zoiets? Mijn vader maakte alle mensen beter en was dus mijn eerste echte grote held.

Het is zeker ook mijn vader geweest die mij op het spoor van de filosofie zette. Welhaast hardnekkig was hij bezig met een antwoord op de oergereformeerde vraag 'Hoe komt het kwaad nou in de schepping?'. Hij hoopte daarmee meer grip te krijgen op de dikwijls zware problematiek van patiënten die hij dagelijks zag. Daartoe bestudeerde hij natuurlijk de bijbel maar ook Augustinus, Nietzsche, de Sade, Foucault, Kafka, en Merleau-Ponty en andere fenomenologen. Maar zijn vraag naar het kwaad in de schepping is natuurlijk een onbeantwoordbare vraag.

MORSE AS A WINNING HORSE

En dan is er nog die Morse, de hoofdinspecteur van de Thames Valley Police in Oxford. Morse is gebaseerd op de detectives van Colin Dexter en wordt gespeeld door ene John Edward Thaw, een fantastische acteur. Elke dinsdagavond zat ik er klaar voor om deze televisieserie die eind jaren '90 werd uitgezonden, te volgen. Genoten heb ik van de klassieke universiteitsgebouwen en de oude landhuizen in en rondom Oxford, de bakermat van de

Engelse beschaving. Maar vooral Morse/Thaw (ik kan ze eigenlijk niet meer van elkaar scheiden) vond ik innemend en briljant. Deze intellectueel, en op en top Britse gentleman, is uiterst charmant tegen vrouwen en een groot liefhebber van klassieke muziek en *ale*. Hij is eigenlijk een behoorlijk knorrig vrijgezel, maar ook weer heel nuchter en moedig. Dat hij een slepend rechterbeen heeft, maakt hem extra aanbiddelijk. De dialogen met zijn assistent en tegenspeler Sergeant Lewis, meer type dienstklopper, zijn altijd spits en komisch ('Did you mention a drink, Lewis?'). Prachtig is het om te zien hoe hij met zijn zeldzame bordeauxrode zescilinder Jaguar Mark II uit 1960 door de groene heuvels van het Engelse graafschap snort en voor een villa in Neo-Romeinse stijl stopt waar de zoveelste moord heeft plaatsgevonden. Er is ook een hele fraaie aflevering opgenomen in Vicenza en Verona. Maar de mooiste momenten van de serie breken aan wanneer Morse thuiskomt, klassieke muziek opzet en zich getergd (met borrel uiteraard) op zijn bank laat vallen. Ik denk me dan in dat hij bezig is met het kwaad van de wereld en daaraan lijdt. Hij krijgt dan iets melancholisch over zich maar kan toch niet ophouden met het uitdenken van de zoveelste reconstructie van de moordzaak waarop hij gezet is.

De detectives van Dexter zijn trouwens heel goed geschreven en barsten van de klassieke citaten en onderkoelde Engelse humor. In een interview heeft hij overigens ooit gezegd dat de acteur John Thaw het karakter Endeavour Morse scherper en beter speelt dan hij in zijn boek heeft kunnen beschrijven.

Wat mijn drie helden bindt is hun worsteling met het kwaad, dat is duidelijk. Bach strijdt tegen de christelijke tragedie, mijn vader tegen de menselijke waanzin, Morse tegen de menselijke criminaliteit. Tegelijkertijd leefden ze allen van de muziek, als een soort antiserum tegen het kwaad. Dat Bach niet meer leeft weet een ieder, maar ook mijn vader en John Thaw zijn niet meer onder ons. Ze hebben daardoor alle drie iets ongenaakbaars dat de tijd stilzet. Iets vertellen over hen zegt iets over de verwevenheid van dit heldentrio in mijn leven. Deze drie helden zijn voor mij magneten van de fantasie, van het verlangen.

Heb jij ook een held? Schrijf ons!

1. Aristophanes aangehaald in: *Death is now my neighbour*, Colin Dexter, een Inspector Morse novel uit 1996.

BUSBAAN

door Jurjen van Pelt

Menno Lievers riep in het U-Blad op tot een ouderwetse 'sit-in' op de busbaan die dwars door de Uithof loopt. Toevallig viel de actie op een dinsdag, de dag waarop ik als bijvak studentenradio volg aan de faculteit voor journalistiek. Ik mocht er dus een korte radioreportage over maken.

Toen ik met mijn bandrecorder en microfoon over de Uithof liep om alvast wat geluid op te nemen voor de reportage, viel me vooral op hoeveel de metertjes die het geluidsniveau aangeven in het rood uitsloegen. Graafmachines, schreeuwende bouwvakkers, vrachtwagens, cirkelzagen en natuurlijk het haast onophoudelijke gebrom van langsrijdende en optrekkende bussen zorgden voor een overmaat aan geluid op mijn cassette.

Pas als je met een bandrecorder over de Uithof loopt, en je dus alleen wat hebt aan geluid, valt op hoe bepalend dat geluid is voor de sfeer op de Uithof. Ik had daar eerder nog niet zo bij stilgestaan.

Lievers riep op om van de Uithof een campus te maken waar je nog even blijft hangen na college in plaats van direct de bus in te duiken om er weg te gaan. Hij was blijkbaar niet de enige, want na zijn mediagenieke speech, in toga, met goedbekkende kreten als 'Landgenoten' en 'Ik heb een droom', ging een kleine meute, waaronder een aantal docenten en hoogleraren, zitten op de busbaan. De bussen konden er niet meer door en eventjes werd het wat stiller en aangenamer op de Uithof.

Toen de actie voorbij was trokken alle bussen weer op en sloegen mijn metertjes weer in het rood, maar eventjes heb ik mogen proeven aan een niet door gebrom gedomineerde Uithof.

Georgia Peaches

DOOR NIKKI BRORMANN

.....

“Look on your map, we’re right above Florida, next to Bama, under the Carolinas and Tennessee, you’ll see... Georgia. Where Gladys Knights and the Midnight Train, the birthplace of Martin Luther King. Where ass so plump and hips are thick. Where Lac trucks sit on 26’s. Know where you’re going or you’ll get lost (...) down here in... Georgia.” – Georgia, Ludacris

Dan komt ineens de dag – na een jaar voorbereiding – dat je opstaat om voor een klein jaar te vertrekken naar Amerika. Ja, dan moet je als ‘self-proclaimed’ stoere meid toch ook wel even slikken. Maar twee grote koffers, 10 uur vliegen en 2 uur douane (ik had nog wat probleempjes met mijn visum) later stond ik op het drukste vliegveld van de wereld (Hartsfield Jackson), had ik een tram richting de uitgang genomen, was het einde van de roltrap in zicht en zag ik een bordje met Agnes Scott College in de handen van twee meiden die precies aan mijn stereotype Amerikaan voldeden. Wit t-shirt met Agnes Scott erop, jeans, witte gympen, volslank en een enthousiasme waar alleen Hans Teeuwen raad mee weet. In een wit busje met 5 andere verse ‘internationals’ reed ik het vliegveld af, voorbij het bord “We’re glad Georgia is on your mind” en was het officieel aan.

Voordat er begonnen kon worden aan inschrijvingen voor vakken, laat staan colleges, moest er ingeënt worden tegen allerlei enge ziektes waarvan in Nederland die inenting in het doosje ‘de goede oude tijd’ onder het stof liggen. Maar het bleek vruchtbaar op andere gebieden essentieel voor mijn gezondheid, namelijk die van de vriendschap. Schijnbaar droop de Eurotrashy look van me af en voor ik het wist had ik een eerste potentiële vriend gemaakt. Vriendin natuurlijk, want mijn college was een vrouwencollege met een studentbody die nog net de 1000 niet heeft weten te bereiken. Mijn middelbare school was groter. Een lange Italiaans-Amerikaanse uit het zonnige Florida genaamd Sarah, waarvan ik de volgende dag ook mijn eerste officiële Amerikaans hug kreeg. Inschrijven was de volgende stap. Zoals schijnbaar overal het geval is bleek het boek met aangeboden vakken, die ik van tevoren had doorgespit, totaal uit de

duim gezogen en was ik terug bij af. Op dit kleine college hield inschrijven nog in op een bepaald tijdstip (afhankelijk van jaar en achternaam) in een ellenlange rij te gaan staan met pakket en alternatieven bij de hand als je daar aangekomen hoort dat het meisje voor je net de laatste plek onder je neus vandaan had gerist. Gelukkig waren er privileges voor internationale kindertjes en zou er als het nodig was een briefje worden getekend waardoor ik alsnog een extra stoel aan kon schuiven in het. Daar maak je dan weer geen vrienden mee. Gelukkig is de interesse in 4^e jaars filosofie daar even populair onder jongeren als hij hier is en had ik mijn droompakketje weten te cashen.

Een smeltkroes van terreinen en jaren was de uitkomst. Op een Liberal Arts College mag er namelijk alles gekozen worden wat het hartje begeert, zolang er aan de prerequisites voldaan is. American History 108 was het eerste college, maar dan ook meteen 4 dagen om 9 uur in de ochtend. Dan valt in het Engels de slavernij bespreken toch nog koud op je dakje, zeker aangezien mijn voorkennis Columbus op een bootje, 5 staten en 2 presidenten was. Gelukkig was het een eerste jaars vak en was Mary Cain een geweldig intelligente en gepassioneerde professor met een engelengeduld. Wel moest ze bij menig ander het nogal gekleurde beeld van eigen staatsgeschiedenis er uit slaan, want waar in Amerika bij lager onderwijs geschiedenis van eigen staat verplichting is, kwam het nogal eens voor dat ‘geschiedenis’ meer een fantastisch propaganda praatje was dat vakkundig wat details op donkere bladzijdes onder het kopje ‘onbelangrijk, onwaar en niet in dienst van het patriottisme’ had geschaard.

Het volgende vak had ik technisch gesproken niet in mogen zitten. Het Willy Wonka International Golden Ticket verschafte mij illegaal toegang tot dit gesloten college, in samenwerking met wat prerequisite geknutsel uit eigen zak. Het betrof namelijk Advanced Feminist Theory, wat als 3^e jaars vak onder 2 studies viel, mede doordat professor ‘Beth’ Dr. E. Hackett was in zowel filosofie als vrouwenstudie. De 11 medestudentes waren van het doorgewinterde bh-verbrandend, pro-choice, 20 vrouwenstudie vakken achter

de kiezen, feministische kaliber, terwijl ik mezelf niet eens als feministe bestempelde (laat staan er ooit iets over had bestudeerd). Op grond van een academisch filosofieverleden heb ik toch door de kwalificatiemazen in het net weten te glijpen. Het was meer een kritische discussiegroep die teksten van Beauvoir en Nussbaum tot aan Foucault als aanknopingspunt nam. De vieze bijmaak die de titel feminist ook voor mij had werd professioneel weggepoetst en ik kwam onder de plak als glanzend en trots feministe vandaan.

Het enige vak waarvan mijn professor drager van het y-chromosoom was, betrof Metaphysics. Dr. Richard (‘Dick’) Parry was een 60-jarige man van 1.65m die als hoofd van de filosofiefaculteit fungeerde en zijn laatste jaar uitdiende. Hij organiseerde filosofische theemiddagen, waarbij zijn eigen huis aan de rand van de campus tot dorpspomp was omgetoverd en er onder het genot van door zijn vrouw gebakken lokale versnaperingen als brownies en pecan pie gefilosofeerd werd. De inhoud van het vak lijkt me nogal duidelijk. Het materiaal bestond uit 2 boeken van heb-ik-me-jou-daar die van voor tot achter gelezen werden en waar aan het eind een 15-20 pagina tellend paper over geschreven mocht worden. Gelezen en geschreven werd er. Want in Amerika wordt de cijferlat door iedereen bij een “A+” gelegd. Waar dit bij mij onderwijs een beetje ondermijnt – als het kunnen bezitten van alle kennis aangaande een onderwerp – is het daar wat begrijpelijker. Er worden van tevoren duidelijke richtlijnen aangegeven en als daar aan voldaan wordt dan is een A voor beide partijen het logische resultaat. Met mede in het achterhoofd het feit dat ¼ van de studenten de slordige \$34.000 tuition per jaar betaalt door een op hun gemiddelde gebaseerde beurs. Als ik over de IBG vertelde die elke maand een goede duut in mijn zakje steekt enkel en alleen omdat ik de moeite heb genomen mij in te schrijven voor een studie (die toch al maar €1600 kost) werd er hartelijk gelachen, gevolgd door gehuil natuurlijk. Zelfs als er geen beurs aan te pas kwam, bij bv. de toch redelijke groep rijkeluikindjes, dan werd alles gelezen en op de werkelijke deadline ingeleverd. Terwijl de hoeveelheid te lezen huiswerk mijn last hier ver overtrof.

Om mijn semester wat luchtig te houden en gebruik te maken van Liberal Arts Setting maakte Art 106: Visual Thinking (lekker schilderen en tekenen) en Yoga mijn pakket compleet. Wat ik echter nog steeds niet snap is hoe zo veel vakantie

deel kon uitmaken van een academisch jaar waarin ik 10 vakken gevolgd heb, met niet zo heel veel uren per week meer dan ik hier maakte en met net zo veel inhoud. De eigenlijke start van het eerste college begin september, een week Fall Break, een halve week met Thanksgiving, een studieweek voor de tentamens die 15 december zijn afgelopen, om vervolgens 6 weken lang kerstvakantie te hebben, gevolgd door weer een aantal dagen/weken vrij in het voorjaar om uiterlijk 10 mei klaar te zijn met het hele jaar. Ik legde me hier gewillig bij neer en heb goed gebruik gemaakt van deze tijd om zoveel mogelijk van Amerika te ontdekken als menselijk mogelijk was (daar mijn visum tot juli geldig was). Hiervoor is ook een Willy Wonka Golden Ticket bemachtigd in de vorm van een 60 dagen All-America-Pass, waarmee ik op vertoon elke Greyhound-bus op elk moment naar elke bestemming mocht nemen.

Wat fronsende wenkbrauwen waren wel het resultaat, want in Amerika ga je

alleen met de bus als je echt geen ander alternatief hebt, wat alleen is als je zelf of anderen geen auto tot hun beschikking hebben. Zoals een moeder van een vriendin zei toen ze het heugelijke nieuws hoorde: "Why are you taking the bus? The bus is for Black people." Als je hier Mexicanen aan toevoegt is dat een ware stelling. Want mijn pijnlijke observatie was vaak dat het percentage van Afro-Americans en Mexicanen onder echt arme mensen (wat de overgrote meerderheid van de Verenigde Staten is) verreweg het grootst is. De Greyhound-bus, ooit begonnen als prachtige maatschappij voor de middenklasse in de toenmalige centra van iedere grote stad, is nu verworden tot armenvervoer vanuit dezelfde oude centra die nu meestal verpauperde ghetto's zijn. Als nuchtere Hollander die al wel wat backpackervaring had opgedaan weerhield dat me er niet van op deze belachelijk goedkope manier Amerika te verkennen.

Zo kon ik ook meteen de vrienden die ik tijdens mijn studie had gemaakt op-

zoeken in hun eigen stad. Mijn vriendin Lauren die (haar bijnaam 'Vegas' laat weinig aan de verbeelding over) in Las Vegas woonde en me ook mee heeft genomen naar haar geboortestad LA en San Diego, waar haar oma nog wel een leuk huisje aan La Jolla had, van waaruit we ook Mexico hebben aangedaan. Hadley en Maggie heb ik in het vrije Portland opgezocht, hoofdstad van het eeuwig groene Oregon in het Noordwesten. Ook New York (met een vriendin in Brooklyn), Washington D.C. (thuis van mijn goede vriendin Cara) en het nabijgelegen Baltimore waar mijn andere 'soulmate' Erica woonde (stad met het hoogste aantal moorden en mensen met HIV en andere SOA's, gezellig) mochten niet ontbreken in de tientallen steden en 35 staten tellende lijst van mijn rondreis.

Hechte banden smeden is een uitkomst van zo een kleinschalig college waarnaar we ook wel refereerden als de 'Agnes Scott Bubble'. Een afgeschermd zelfvoorzienende community van vrouwen met het gezamenlijke motto 'work hard, play hard'. Hier worden achter gesloten deuren meisjes vrij gelaten om te doen en worden wat ze willen, los van de buitenwereld, waar je niets van meekrijgt als je daar zelf geen actieve bezigheid van maakt. Hier word je in het geniep opgeleid tot goed geoliede leider die er, misschien niet per se als feministe, maar in ieder geval als alfa-vrouw uitkomt om traditionele mannenposities in de samenleving te gaan bekleden. 'Hil' (ary Clinton) herself en anderen zoals ms. C. Rice herinnerden ons er zo af en toe tijdens een lezing nog aan. De geheime details van bewerkstelling blijven verborgen voor de vele mannen waarvan we met veel plezier later de posities innemen. Wie had ooit gedacht dat dat onder andere zou betekenen dat je met een kater in je pyjama colleges bijwoont waar je slechts 300 meter voor uit je bed moet rollen. Omdat je die avond daarvoor in een overvolle nachtclub als the Royal Peacock (thuis van Ray Charles en nu die ATL crunk) met je vingers aan de grond en billen omhoog hebt staan dansen en werd thuisgebracht in een monsterlijke truck op 26" velgen. Maar aan het eind van de dag wordt er uit elk gat of elke uithoek van de US (en wereld) toch elk jaar een handjevol meisjes tot echte Southern Belles, Georgia Peaches omgetoverd, en is de Agnes Scott Mission Statement er een die ik kan verifiëren: "Agnes Scott College educates women to think deeply, live honorably and engage the intellectual and social challenges of their times."

Een eerste column – dat is erg spannend. Maar laat me daaraan voorbij gaan. Belangrijk is dat ik de 300 woorden die ik heb juist gebruik, wat ik natuurlijk met het schrijven van deze zinnen niet bevorder.

Het belachelijke aan een columnist is dat deze in eerste instantie anoniem een preek(je) kan houden met zijn verdeckte beoordeling van verscheidene zaken, maar ik negeer dit aspect door mijn taak serieus te nemen en te spreken over ‘museumbezoek’ en ‘filosofie.’

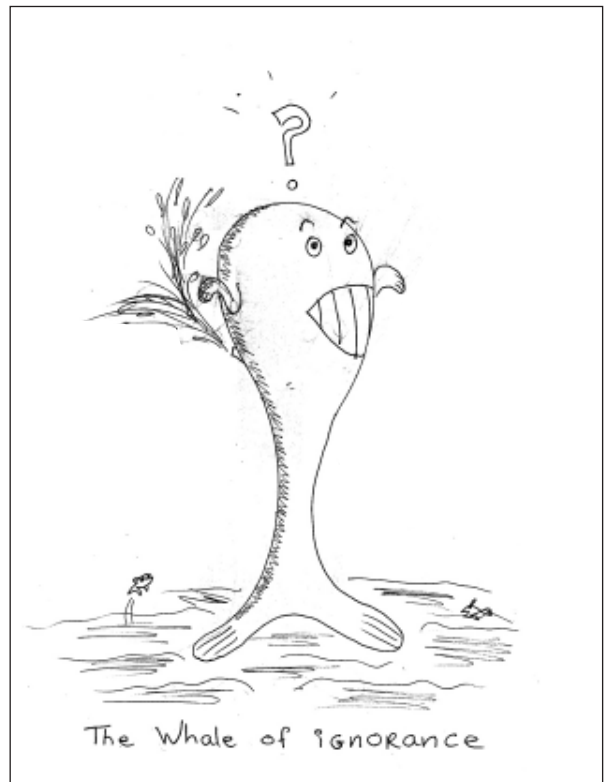
Wat erg belangrijk is voor mijn museumbezoek – hetgeen natuurlijk bepaald is door mijn oppervlakkige inzicht – is dat ik daar in de eerste instantie grip krijg op de algemene lijnen van de kunstontwikkeling. Het pijnigt mijn bewustzijn te zien hoe kunstenaars, hoe capabel ook, zich hebben ingelaten met een reeds aanwezige voetprint in de toekomstige historie. Ofwel: hun creatieve vermogens *aan banden leggen*. Laat ze zelf stappen nemen. (151 woorden, nog 146 te gaan.)

Kijk, dat kinderen moeten leren lopen zal ik in dit verband niet ontkennen, maar dat een kunstenaar leert creatieve stappen te zetten door zijn creatieve vermo-

gens te verwezenlijken aan de hand van een techniek van een waarlijk groot kunstenaar, dat noem ik ‘ondergeschikt’.

En met recht, zo denk ik. Immers, het is de waarlijk grote kunstenaar die – blijkens zijn kwalificatie ‘waarlijk grote’ – *qua* kunstenaar *echt* iets te melden had. De grootheid van zijn ondergeschikten is ondergeschikt aan zijn grootheid. Misschien is het zelfs *onverstandig* deze maten te duiden met behulp van eenzelfde grootheid.

De link met filosofie die ik beloofd heb, is gegeven in een min of meer geforceerde analogie: vervang ‘kunstenaar’ door ‘filosoof’ en ‘museumbezoek’, binnen de grenzen van onze faculteit, door ‘collegebezoek’. Is er een vak waar de filosofiestudent volledig de ruimte krijgt zijn eigen creativiteit te ontplooiën; krijgen we nog mogelijkheden de onderwerpen van onze interesse op een eigen manier te ontdekken, scheppen, te conceptualiseren etc.? Of is het de geschiedenis die

het filosofische domein afbakent, en min of meer toereikend conceptualiseert? Zijn de historisch-filosofische onderwerpen echt de onderwerpen van de filosofie? Is de filosoof echt gedoemd te reanimeren? Is de filosofie, dan echt *bijna* dood?

Toch te veel woorden gebruikt.

Het denken van de waarheid bij Plotinus

DOOR MAARTEN VAN HOUTE

.....

Volgens de Neo-Platonist Plotinus was de enige weg om de waarheid te bereiken die van de contemplatie, d.w.z. het schouwen van het hogere (het Ene) door het lagere (alles onder het Ene, inclusief wijzelf). Om tot een beter begrip van dit schouwen te komen wil ik laten zien dat het zowel eenheid brengt in veelheid als veelheid in eenheid. Om dit aan te tonen zal ik eerst aangeven wat het denken van de waarheid precies is en daarna beargumenteren dat Plotinus hierin zowel een divergerende als een convergerende beweging ziet.

HET DENKEN VAN DE WAARHEID

De kern van Plotinus' systeem is mijns inziens het idee dat alle bestaande dingen voor hun bestaan en zin¹ afhankelijk zijn van hetgeen hen overstijgt. Nu hebben alle dingen van nature de neiging zich te

richten naar hetgeen zich boven hen bevindt. “[...] all things come from contemplation and are contemplation...”² Deze contemplatie begint al op het allerlaagste niveau, dat van de natuur. Natuur tracht Ziel te contempleren, maar aangezien ze de kracht mist voor geestelijke contemplatie, uit ze haar verlangen daartoe in handelingen. Ziel op haar beurt contempleert Intellect. Intellect contempleert het hoogste wat bestaat, namelijk het Ene. In principe streeft alles dus naar de contemplatie van dit ultieme en deze contemplatie beschouw ik als hetgeen wat Plotinus ziet als het denken van de waarheid.

EENHEID IN VEELHEID

Een typisch Griekse gedachte is die, dat het gelijke slechts door het gelijke gekend kan worden.³ Om bijvoorbeeld Aristoteles'

kentheorie te begrijpen is het noodzakelijk dit idee in het achterhoofd te houden: als ik aan een tafel denk, wordt door de tafel waar ik aan denk de vorm van die tafel aan mijn denken gegeven, zodat, voorzover het vorm betreft, mijn denken die tafel *wordt*. Zo staan de zaken ook bij Plotinus. Neem A en B met A als oorzaak van B. Als B A contempleert (*overdenkt*), is dat mogelijk doordat B in zekere zin A wordt. Dit idee wordt meer inzichtelijk als men er een andere Griekse gedachte bijhaalt: een gevolg kan nooit meer zijn dan zijn oorzaak, dus wat B ook is, het zit al in A. Volgens Plotinus is het uiteindelijke doel van contemplatie de eenwording met de oorzaak. “But, as contemplation ascends from nature to soul, and soul to intellect, and the contemplations become always more intimate and united to the contemplators, and in the soul of the good and wise man the objects known tend to become identical with the knowing subject, since they are pressing on towards intellect, it is clear that in intellect both are one, not by becoming akin, as in the best soul, but substantially, and because ‘thinking and be-

ing are the same.”⁴ Op het niveau van het Intellect is de kenner het Intellect en het gekende de Ideeën, maar volgens Plotinus is het Intellect niet onderscheiden van de Ideeën. Hij ziet het Intellect als *genus*, en de Ideeën als *species* van dit *genus*. Maar deze vergelijking moet en hoeft ons er niet toe verleiden te denken dat het Intellect voorafgaat aan de Ideeën. Iets kan pas beginnen met nadenken als het bestaat en aangezien het Intellect de Ideeën zowel *is* als *denkt* (hier interpreteert Plotinus het fragment B₃ van Parmenides uit Diels-Kranz⁵ op een manier die voor hemzelf erg bruikbaar is. Het fragment is mijn inziens voor meer interpretaties vatbaar, maar helaas kan ik hier op deze kwestie niet verder ingaan), moeten de Ideeën er al zijn op het moment dat ze door het Intellect gedacht worden. De enige conclusie die overblijft is dat het Intellect dus zichzelf denkt. “But if it thinks from itself and derives the content of its thought from itself, it is itself what it thinks.”⁶ Op deze manier wordt er dus door het denken van de waarheid eenheid gebracht in de veelheid. Dit moet echter niet verward worden met het idee dat het Intellect het Ene zou kennen, althans niet het Ene *als* het Ene. Deze problematiek wil ik nu behandelen om aan te tonen dat het denken van de waarheid naast eenheid in veelheid ook veelheid in eenheid brengt.

VEELHEID IN EENHEID

Zoals bekend plaatst Plotinus boven het Intellect nog het absoluut allerhoogste, dat hij het Ene noemt. Over dit Ene valt weinig te zeggen, omdat iedere definitie (het woord zegt het al) het Ene afbakent en beperkt, terwijl het wezen van het Ene voor ons volledig onbegrijpelijk is.⁷ In ieder geval is het Ene perfect en voor Plotinus houdt dit in dat het Ene een activiteit is, een *dunamis*⁸. Dit is een lastig begrip, omdat het (mij) niet geheel duidelijk is, wat Plotinus ermee bedoelt: activiteit die al ontplooid is of een potentie die geactualiseerd moet worden (zoals bij Aristoteles)? Het is in ieder geval duidelijk dat Plotinus niet dacht dat het Ene zelf een potentialiteit was; een potentialiteit kan immers alleen door iets buiten zichzelf geactualiseerd worden en buiten het Ene is niets anders. Waarschijnlijk wilde Plotinus niet dat het Ene een star en koud soort van zwart gat werd zoals het Zijn van Parmenides, waar niets meer uit voort kon komen, maar stelde hij zich het Ene meer voor als hetgeen alle dingen voortbrengt. En omdat er, op het moment dat het Ene

begint te produceren⁹, niet iets anders is, naast het Ene, dat iets zou kunnen produceren, komt alles dus uiteindelijk voort uit het Ene. Aan de hand van deze gedachte kan ik het mij goed voorstellen dat Plotinus zich het Ene als *dunamis* voorstelde, in die zin dat het van alle bestaande dingen de potentialiteit in zich had en die ook geactualiseerd heeft. Hierbij moet niet gedacht worden aan een soort God die besloot een wereld te scheppen: Plotinus gebruikt zelf de metafoor van een onuitputtelijke bron, die overstroomt¹⁰ en zo rivieren maakt, zonder zelf minder te worden of van karakter te veranderen. Dit laatste punt is van belang, omdat Plotinus wil vermijden dat het Ene zelf uiteen zou vallen in de dingen die ze voortbrengt. Het Ene brengt veelheid voort, maar is dat zelf niet.

Wanneer nu het Intellect hetgeen boven zich is contempleert (zoals alle dingen dat doen), zou je moeten zeggen dat het het Ene *als Ene* contempleert. Maar dit is strikt genomen niet mogelijk. Als we een punt erbij halen dat ik eerder heb genoemd, dat het gelijke alleen door het gelijke gekend kan worden, dan betekent dat dat het Intellect in zekere zin het Ene *wordt*. Dit levert dan de situatie op dat het Ene door het Ene gekend wordt, terwijl de definitie van het Ene, namelijk dat het *Een* is, dit onmogelijk maakt. Plotinus zegt dan ook: “For when it [Intellect – MvH] contemplates the One, it does not contemplate it as one.”¹¹

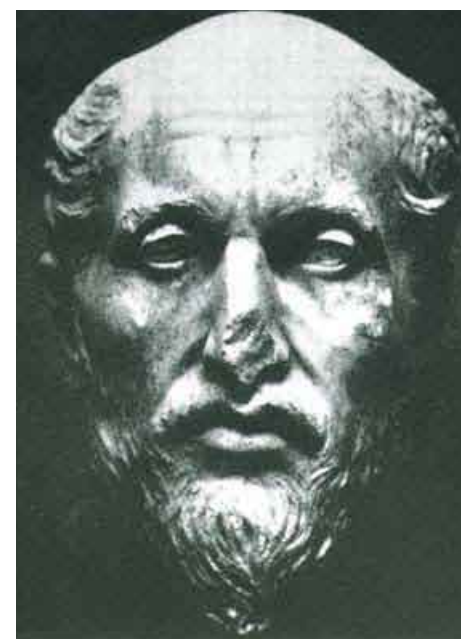
Ik zal nu proberen de voorgaande punten samen te voegen om zo een completer beeld te krijgen: uit wat het Ene is, volgt dat het iets produceert. Hetgeen geproduceerd wordt richt zich op haar oorsprong, het Ene (contemplatie), maar doordat ze het Ene niet is (en niet *kan* zijn) ontstaat op dat moment de veelheid: het Intellect dat telkens blijft proberen het Ene als Ene te kennen en tijdens die continue kenact ‘fragmenten’ van dat Ene voortbrengt, die Plotinus de Ideeën noemt.

Op deze manier hoop ik op afdoende te hebben laten zien dat het denken van de waarheid zowel eenheid in veelheid (de contemplatie waarin oorzaak en gevolg samenkomen) als veelheid in eenheid (de contemplatie van het Ene door het Intellect) brengt.

1 In de betekenis van: welke waarde ze hebben.
2 III.8.7, p. 381; Alle citaten van Plotinus zijn uit: Plotinus: *The Enneads*, vert. S. MacKenna, Penguin Books, Londen, 1991
3 Het tegenovergestelde, dat het ongelijke het on-

gelijke kent, komt ook voor, maar ik kan hier niet verder op deze kwestie ingaan.

- 4 III.8.8, p. 385
5 H. Diels/W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, Berlin, heruitgave 1960
6 V.9.5, p. 297
7 Het Ene van Plotinus heeft veel weg van Plato's Idee van het Goede, zoals beschreven in de grotvergelijking in de *Politeia*: evenals het Goede is het Ene niet via intellectuele inspanning te (be)grijpen, maar een soort van verheven schouwing (wat dat precies is, laat zich moeilijk duiden; ik kan er hier niet op ingaan) van het Goede resp. het Ene is wel mogelijk. Porphyrius schrijft dat “[...] to Plotinus [...] that God appeared, the God who has neither shape nor form but sits enthroned above the Intellectual-Principle and all the Intellectual-Sphere.” (Uit: *Porphyry: On the Life of Plotinus and the Arrangement of His Work*, in *Plotinus: The Enneads*, vert. S. MacKenna, Penguin Books, Londen, 1991. (vanaf hier: MacKenna)
8 III.8.10, p. 395
9 Dit moet natuurlijk niet temporeel gezien worden, maar hiërarchisch, met hetgeen dat de grootste scheppende kracht heeft als eerste in de hiërarchie.
10 Dit voorbeeld van Plotinus duidt mijns inziens aan, dat hij de schepping/productie van alle dingen niet als een *bewust* begonnen proces ziet, maar eerder als een noodzakelijk gebeuren, zoals bijvoorbeeld later ook bij Spinoza het geval zal zijn.
11 III.8.8, p. 387

OKTOBERFEST

In bittere kou trotseerden Ernst en Dascha de deels geamuseerde, deels afkeurende blikken van de mensen die op een willekeurige donderdagavond besloten hadden een wandelingetje te maken langs de Oudegracht. Gelukkig verscheen er om de paar minuten een in toga gehulde filosoof op stalen ros, wat de aanblik ietwat minder meelijwekkend maakte. Om half tien barstte het spektakel los: aangekondigd door onze eigen Floris en David bewezen de eerstejaarsstudenten, verdeeld in hun tutorgroepen, dat er aan creativiteit in ieder geval geen gebrek was; zij bedachten briljante finales, bij het eveneens geniaal geacteerd stuk (geschreven door Maria en Nori) én voerden ze uit. Na een enerzijds spannende, anderzijds hilarische wedstrijd, mocht de groep van Joel Anderson met de eer strijken. Vervolgens maakte de groep van Piet Steenbakkers een revanche door de overige tutorbendes, alsmede de ambassadeurs van het Praktische Filoso-

fiedepartement, te verslaan in een door de geschiedenis-AIO's samengestelde geschiedenis-van-filosofie-quiz. Keimpe Algra en Teun Tieleman tilden de toen al uitgelaten stemming naar een hoger niveau (in het eerste geval vergezeld van enige controversiële normatieve uitlatingen, in het laatste van meer filosofisch gegronde grappen en grollen). Bert van den Brink en Marcus Düwell overtroffen zichzelf in de speciaal voor de gelegenheid geschreven wijsgerige dialoog, ziehier een traditie in vorming... Het programma liep ten einde, het gros van de aanwezigen verkeerde in een uitgelaten sfeer, waar DJ Randy en VJ Maarten wel raad mee wisten: het feest barstte los! De toga's die Heleen Rippen zo zorgvuldig had geprepareerd voor de tutoeren en mentoren werden losgerukt, de feminae romanae gooiden hun haar los; het werd weer duidelijk dat we het Oktoberfestijn tekort zouden doen door haar als opbouwend element van het concept 'feest' te beschouwen... Mensen, het was me wat, tot volgend jaar!

ACTIVITEITENKALENDER

Wat doet de FUF de komende tijd...

DONDERDAG 16 NOVEMBER

Culturele activiteit

'Monoloog voor drie mannen', theaterstuk uitgevoerd door Opium voor het Volk in Theater Kikker. Eerste culturele activiteit, geef je dus snel op!

DONDERDAG 7 DECEMBER

FUF-borrel

En daarna natuurlijk stappen met de FUF!

WEEK VAN 11-15 DECEMBER

Culturele activiteit

Wat, waar en hoe laat wordt nader bekend gemaakt, maar dat het cultureel wordt staat vast.

WEEK VAN 18-22 DECEMBER

FUF-feest

Het laatste feest van het kalenderjaar, dus zorg dat je erbij bent!

DINSDAG 16 JANUARI

Theemiddag vanaf 13:00.

Thee, koekjes, en al je favoriete filosofen bij elkaar...

DONDERDAG 18 JANUARI

OLIEBOLLENBORREL IN DE MICK

Sommige conventies worden zelfs door filosofen gehandhaafd... Nieuwjaarsborrel met oliebollen dus!

WEEK VAN 29 JANUARI

Culturele activiteit

Meer informatie volgt.

DONDERDAG 01 FEBRUARI

FUF-borrel

Never change a winning formula! Om 22:00 in de Mick dus.

Aan ieder die geholpen heeft bij het Oktoberfeest 2006

**Veel dank voor je medewerking!
De faculteit Wijsbegeerte**

HET NIEUWE FUF-BESTUUR...

David

De colleges zijn nog maar nauwelijks begonnen en ik loop alweer achter als nooit tevoren. Mijn gitaar is stukgetrapt op een borrel, ik heb een voedselvergiftiging ternauwernood overleefd, in geen weken goed geslapen, en mijn alcoholpromillage ligt vermoedelijk boven elke medisch vastgestelde toxiciteitgrens. Het valt niet mee, om praeses van de FUF te zijn. Denk in elk geval maar niet dat je nog tijd voor jezelf overhoudt...

Jullie vragen je nu misschien verbijsterd af: 'Jezus praeses, waarom doe je jezelf dit dan aan? Vind je het soms leuk om jezelf de vernieling in te helpen?!' 'Nee,' antwoord ik dan, 'natuurlijk niet, maar ik heb deze taak niet op mij genomen omwille van mijzelf. Ik doe het immers voor jullie, en breng dit offer enkel en alleen om de reden ik zoveel van jullie hou!' 'Want een offer, dat is het. Laat daar geen twijfel over bestaan. Maar dat betekent voor jullie één onnoemelijk belangrijk ding: dat wij hart voor de zaak hebben en de FUF dit jaar in goede handen is. Wij wensen iedereen dan ook een schitterend FUF-jaar toe. Aan ons zal het in ieder geval niet liggen.'

Fleur

Assessor dus, een nieuwe functie voor het FUF-bestuur en ik mag de eerste zijn die deze mag bekleden. Goh, leuk woord, maar wat doe je nu eigenlijk? Nou, dit jaar puzzel ik alle commissies in elkaar, en houd deze in de gaten (Big Brother is watching you!). Dit om te zorgen dat er niets mis gaat en dat er dit jaar meer activiteiten kunnen worden georganiseerd. Mijn functie is dit jaar nog niet full-time, want mijn agenda is dagelijks al vanaf 9 tot 25 volgepland. Naast mijn FUF-bezigheden en vergaderingen fotografeer ik enkele uren per week, ben ik druk bezig met mijn motorrijbewijs, en bovendien

ben ik natuurlijk actief als redactielid van de Filosoof. Ergens tussen mijn hobby's werk ik zo nu en dan aan mijn minor literatuurwetenschap en bachelor filosofie... In de tijd die overblijft wil ik af en toe nog wel eens sporten, maar veel liever eigenlijk pak ik een terrasje of lees ik literatuur. Mijn helden: Klimt of Delacroix, Neil Young tot en met AC/DC, Goethe, Kant, Chopin en Vivaldi maar natuurlijk ook onze Hertog Jan. Kortom: uiteenlopende interesses. Ik ben iemand die doet waar

een toepasselijke term om mijn gemoedstoestand te beschrijven. 18:30. PowerBV (=BestuursVergadering), gelukkig heeft onze gouden voorzitter zijn 'we-drinken-geen-bier-tijdens-de-vergadering-credo' tijdelijk aan de goede kant van de zijlijn geponeerd. 20:00. Constitutieborrel UHSK, eindelijk even rustig. 21:00. Mijn vriendje belt met de boodschap dat zijn vlucht is geannuleerd:)(*@%#E%\$#@^*@!!! Dan toch maar naar dat feest van die vereniging waarvan ik de naam niet meer weet. 00:00. Hoe is het mogelijk dat ik ineens, in plaats van één, drie bier-tjes heb? 01:00. Die ontzettende hakken! Meestal kunnen dames op een gegeven punt niet meer lopen op die schoentjes, ik kan niet eens meer stáán. Naar huis. Wat een dag...

Rick

Van de week werd mij gevraagd een stukje te schrijven voor 'De Filosoof' over mijzelf, als nieuw bestuurslid van de FUF. Nu heb ik sinds kort steeds

meer behoefte om wat te schrijven, maar als je opeens de opdracht krijgt om over jezelf te schrijven dan weet ik het nooit zo goed. Nu ben ik van mening dat anderen beter wat over mij kunnen zeggen, ik heb nogal de neiging om alles te nuanceren (en tegelijkertijd ben ik ook niet vies van een kleine overdrijving hier en daar, mits functioneel). Nu goed, Fiscus van de FUF: alle fiscale handelingen vallen onder mijn gezag. Jouw contributie, subsidies voor feestjes, financiën van fora en meer. Het credo? Geld moet rollen... naar onze kant toe. De Fiscus staat somehow bekend als een vervelende mens. Ook daar tracht ik verandering in aan te brengen.

Dascha

07:30. Donker buiten. Waarom ben ik in godsnaam op het idee gekomen om mijn wekker op dit tijdstip te zetten? O ja, tekst lezen. 10:50. Verdomme, ik ga te laat komen voor de oktoberfeestvergadering en ik heb dat stuk ook nog niet af. 11:05. Haha, ik ben nog de eerste aanwezige ook! Wel een beetje oververhit van het fietsen. 12:15. Snel de laatste bladzijden van Adorno doornemen. 13:15. Collegé, ik snap eindelijk waar niet tekst écht overging! Filosofie is leuk! 15:15. Het is herfst, én zonnig; vrij zeldzaam in ons kikkerlandje. Ik zou eigenlijk thee drinken bij studievereniging Alias, maar Bokbier op een terrasje is wel heel verleidelijk... 16:30. Hakken of platte zolen? Hakken. 17:00. Bokbier op een terrasje. 18:05. Jemig, vijf minuten te laat en David en Rick hebben het eten al klaar! 'Overdonderd' is wel

meer behoefte om wat te schrijven, maar als je opeens de opdracht krijgt om over jezelf te schrijven dan weet ik het nooit zo goed. Nu ben ik van mening dat anderen beter wat over mij kunnen zeggen, ik heb nogal de neiging om alles te nuanceren (en tegelijkertijd ben ik ook niet vies van een kleine overdrijving hier en daar, mits functioneel). Nu goed, Fiscus van de FUF: alle fiscale handelingen vallen onder mijn gezag. Jouw contributie, subsidies voor feestjes, financiën van fora en meer. Het credo? Geld moet rollen... naar onze kant toe. De Fiscus staat somehow bekend als een vervelende mens. Ook daar tracht ik verandering in aan te brengen.

Afijn, hier zit ik te schrijven en ben ik van mening dat 200 woorden (ons gegeven maximum) te weinig is om je halve levensverhaal te vertellen. Dus, ik zeg je, spreek me gewoon aan en je komt veel meer te weten over mij. Doe dit, bij voorkeur, wel in de kroeg met een biertje erbij. Zoveel wil ik dan wel nog even kwijt.

Verwend liften

Verslag van de FUF versus Atlas liftwedstrijd naar Denemarken, 22-24 september 2006.

DOOR FLEUR JONGEPIER

Heel Utrecht sliep nog, inclusief vogels, maar mijn wekker ging toch echt af om half 6. Jezus wat vroeg, dat moet wel betekenen dat de plaats van bestemming niet ergens in Limburg is. Met veel moeite uit bed, de bus in (het is nog donker) en hop-pakee naar CS. David en Nori zitten ook in de bus en ik kom erachter dat we naar Denemarken gaan. Vandaar dus zo vroeg, Denemarken, dat zijn nogal wat kilometers!

Enmaal aangekomen op het station neem ik een grote kop koffie die per ongeluk wordt omgestoten en ik beslis maar dat dit een teken moet zijn voor onze liftdag. Mijn liftmaatje Yereth stelt voor een

kaart van Nederland te zoeken en zo te kijken wat ons startpunt wordt. Die vinden we niet, dus gaan we weer richting de Uithof waar ik om half 6 uit bed kwam (een klein godver-moment). Aangekomen op de oprit schrijft Yereth 'Amersf' op een A4-the en houdt deze omhoog. De eerste – maar dan ook echt de eerstvolgende – auto is gelijk raak. Een opticien brengt ons tot Amersvoort (en ik zit achterin tussen de kindertitjes). Dit is het moment waarop ik pen en papier pak, en ik schrijf zo bij elke nieuwe lift onze belevingen op. Bij het uitstappen stappen we letterlijk op een perfect op lift-maat gescheurd stuk karton. We zetten er Zwolle op en gaan bij een stoplicht staan. Deze springt alleen op rood als er geen auto's zijn en op groen als ze er wel zijn. Lekker handig. Niet veel later, 9:45, hebben we toch geluk en we kunnen mee met Hans die ons afzet net voor Zwolle. De volgende lift is een vriendelijke vrouw met wie we aan de praat raken over Oosterse filosofie. De vrouw besluit zelfs voor ons wat om te rijden. De Nederlan-

der is tóch sociaal en vriendelijk! Bij het tankstation komen we per toeval Anna en David tegen. We balen eigenlijk, want zij waren later vertrokken omdat – ja hoor – David zijn paspoort was vergeten. Dit betekent dat wij minder goed bezig waren dan we dachten. Maar dit is al snel goed gemaakt, want wij fixen gelijk een auto en zij hadden het nakijken.

We zitten in de auto bij een ouder echtpaar die zelf vroeger veel gelift hebben en tom-toms maar vreselijk vinden. Quote van de vrouw: "Denk aan je snelheid meneer, of heb je teveel zakgeld?" De man vertelt over het leger en weet ik wat niet allemaal, en dat is letterlijk zo want het articuleren gaat niet zo best meer. De volgende lift denk heel anders over tom-toms. Zijn Audi A6 Quattro heeft een ingebouwd autonavigatiesysteem die ook files en werkzaamheden aangeeft. We mogen helemaal mee tot en met Hamburg (vanaf Groningen) en met ruim 200 km/u schiet dat wel op. Voor hem is het maar een gestaag ritje, vertelt hij, want vroeger had deze Zeeuw uit Yerseke een Porsche en reed hij 'gewoon' 300 km/u. Totdat zijn vrouw hem de keus liet: ik of de auto. Hij rijdt naar zijn vrouw, dus dat zal wel goed zitten. Met een CD'tje van Queen erin knallen we door naar het noorden. De temperatuur is aangenaam met de airco, en ik denk aan de teams die in een kadetje vergaan van de hitte (buiten 27 graden).

Bij de Elbetunnel staan we ruim twee uur in de file, net als alle anderen. We moeten na Hamburg de Audi verlaten, helaas helaas, want na een halve dag raak je er bijna gehecht aan als lifter-zijnde. Er wordt even geurineerd in de bosjes en ik schrijf 'Flensburg' op het stuk karton. Ik heb het nog niet omhoog gehouden of we horen getoeter achter ons en een man zwaait vanuit zijn raam. Het is een Duitser, Dirk, die toevallig op vakantie gaat naar Denemarken, en hij kan ons tot Kölding brengen, een heel stuk de goeie kant op dus. We praten Engels met hem wat tot leuke woordgrappen leidt, zoals het woord holidaymaker (voor ons: tourist). Hij vertelt dat Denen 'maar' 110 liter uit Duitsland aan bier of fris mee mogen nemen. Dit is nog een ernstige beperking voor vele Denen. Later halen we in Denemarken een auto in met een aanhanger vol cola-blikjes. Het 110-liter voorstel is dus toch minder bizar dan ik dacht.

Het begint te schemeren en ik kijk uit het raam en zie prachtige glooiende heuvels. Ik ben er nu al weg van. Een apart landschap heeft Denemarken, je merkt echt dat je je in een ander land bevindt. Hier hebben ze de teletubbies opgenomen, besluit ik. Dirk praat maar door, terwijl wij steeds stiller worden van het uitzicht, we komen ogen tekort! Even later stoppen we op een tankstation en onze chauff gaat voor ons een lift regelen (hij spreekt Deens.) Audi's en chauffeurs die voor ons liften regelen: een lekker verwend team wij twee. Denen mogen officieel geen lifters meenemen en Dirk denkt dat het ons moeilijkheden zal opleveren. Hij vindt tenslotte iemand, maar tegelijk vinden wij een betere die ons dichterbij de eindbestemming kan brengen. Gelukkig zijn we als lift-team blijkbaar toch beter!

De man spreekt geen woord Duits of Engels maar we zijn ondertussen ook best moe van al die herhaaldelijke praatjes van vandaag. Hij moet naar Varde maar hij rijdt het dorp voorbij.. hij zet ons voor de deur af! Dit is echt ontzettend aardig, want hij is een flink eind omgereden en zo hoeven wij geen 15 kilometer te lopen. We blijken 'close third', want de auto van koppel 2 staat er zelfs nog. Het is kwart over 8 en we hebben het in ruim 11 uur gedaan, dus dat is behoorlijk snel. Natuurlijk zijn we verslagen door het enige meidenteam onder de lifters, maar wie kan daar nou tegenop? In ieder geval is de eer tot de volgende wedstrijd aan de FUF en natuurlijk vooral aan Nori en Nikki zonder wie de beker overhandigd zou worden aan Atlas. Dat we de eer hoog mogen houden!

COLUMN > SNEU POESJE: WAARHEID IN EEN COLUMN

Een nieuw inzicht in het begrip 'waarheid' bereikte ik recentelijk in huiselijke omgeving, toen mijn vrouw, ons 4-jarige zoontje en ik gezamenlijk voor het haardvuur bij aan het komen waren van een hectische week. Mijn vrouw is hoogleraar taalkunde (ik val op oudere vrouwen), en hield een betoog over intertekstualiteit. Op het moment dat we beiden stil vielen omdat we er even niet meer uitkwamen en enkele seconden alleen het knapperen van het haardvuur hoorbaar was, keek mijn zoontje op van zijn legpuzzel en sprak: "Eigenlijk is waarheid als een puzzelstukje. Want, je moet het op de goede plek leggen."

Ok. Dat is wel genoeg zo. Ik heb natuurlijk geen zoontje; ik kan kinderen niet uitstaan, en beschouw ze als dommere varianten van volwassenen. Dat kinderen 'filosofischer' worden geacht dan volwassenen zegt denk ik meer over onze conceptie van filosofie, dan over die kinderen. Ik heb trouwens ook geen open haard. En geen vrouw die hoogleraar taalkunde is. Ik val ook niet op oudere vrouwen.

De vraag is nu: wat geeft het dat het voorgaande een verzinsel is? Stel dat ik een punt had kunnen illustreren met deze anekdote, had het dan waar gebeurd moeten zijn?

Iedereen kent mensen die, waarschijnlijk om interessanter te lijken dan ze zijn, met de regelmaat van de klok verhalen vertellen die niet of net niet gebeurd zijn. Dat is heel erg irritant, en daarom ga ik ook niet veel met deze mensen om. Jij, als lezer, hebt een beeld bij degene die dit schrijft (het zit er zelfs dik in dat je weet waar ik woon, en hoe mijn katten heten). Als blijkt dat dat beeld niet klopt, verschilt dat misschien maar weinig van een vriend die zich anders voordoet dan hij is. Met andere woorden, mocht ik niet duidelijk hebben gemaakt dat het voorgaande een verzinsel was, dan was ik irritant.

Nu zijn er mensen (laten we ze bij gebrek aan een meer stigmatiserende term 'postmodernen' noemen), die beweren dat

dit argument niet deugt, sterker nog, dat het op een compleet achterhaalde conceptie van waarheid en de functie van teksten berust. Teksten hoeven helemaal niet waar te zijn, sterker nog, de pretentie te weten wat dat is, waarheid, getuigt van een beperkte, rationalistische benadering. De bezorger van een tekst is volgens deze mensen niet irritant, maar juist creatief, een ontwrichter van achterhaalde denkkaders.

Onze postmoderne vrienden formuleren het natuurlijk allemaal veel mooier – en met de term 'argument' schijnt ook iets mis te zijn – maar een veelgehoord argument is in die kringen dat de correspondentie-theorie van waarheid niet deugt, en dat we dat daarom ook niet van teksten kunnen vragen – dat ze corresponderen met de werkelijkheid. Teksten (columns, proefschriften, beschouwingen) hoeven dan niet langer aan de rigide eisen van de kille positivisten te voldoen, maar gaan daarentegen een complexe relatie aan met onze belevingswereld en creëren zodoende een eigen werkelijkheid. Ofzo.

Dit argument is een schoolvoorbeeld van de veelvoorkomende onhebbelijkheid onder postmodernen om precies dat te doen waar ze hun tegenstanders van betichten: grote woorden gebruiken. Met hoofdletters. De ellende van het begrip is dat ze topzwaar zijn geworden. De smalle basis – een pragmatisch gebruik in alledaagse context – kan de zwaarwichtige beschouwingen niet dragen.

Wat er daarmee in de kleine context van een column verloren gaat is de performatieve rol die deze tekst kan vervullen. Teksten doen iets met andere mensen. Ook al is de tekst nog zo onbeduidend en de lezer nog zo ongeïnteresseerd in wat er daadwerkelijk is voorgevallen, als je verwachtingen scheidt die je niet waar kan maken, mogen mensen je dat kwalijk nemen. Bijvoorbeeld oudere vrouwen.

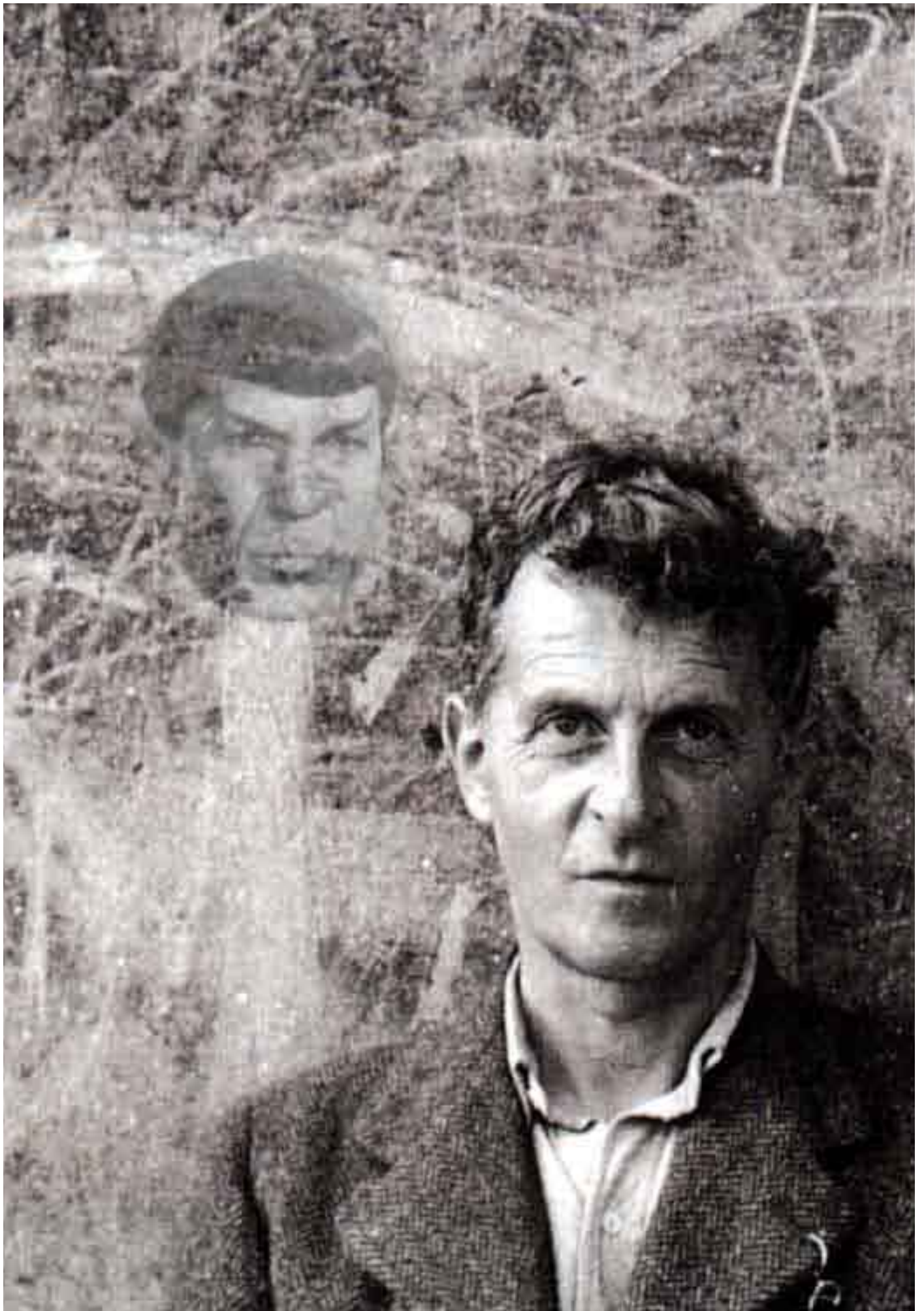
Reacties? sneuposje@hotmail.com

QUIZ > Test Uzelf! Wie van beide heren sprak welk aforisme, Spock of Wittgenstein?

- 1) Logica bedruipt zichzelf. Al wat wij hoeven te doen is toekijken hoe zij dat doet.
- 2) Zonder feiten, kan geen beslissing op logische wijze worden gemaakt.
- 3) De mens heeft het verbluffende vermogen om te geloven in wat hij kiest, en alles buiten te sluiten wat voor hem pijnlijk is.
- 4) Ik ben mijn wereld. De microkosmos.
- 5) Logica is slechts geïnteresseerd in de werkelijkheid
- 6) Logica, logica, logica. Logica is het begin van alle wijsheid, zeker niet het einde.
- 7) 'Fascinerend' is een woord wat ik slechts gebruik voor het onverwachte. 'Interessant' volstaat hier.
- 8) Ieder van ons, op een bepaald punt in ons leven, wendt zich tot iemand een vader, een broer, een God en vraagt: 'Waarom ben ik hier? Waartoe was ik voorbestemd?'
- 9) Leef gelukkig!
- 10) Leef lang en gelukkig!
- 11) De fysieke realiteit volgt consequent de universele wetten. En waar die wetten niet gelden, bestaat geen realiteit.
- 12) De wereld is alles wat het geval is.
- 13) Het is leven, kapitein, maar geen leven zoals wij dat kennen.
- 14) Van dat waarover niet gesproken kan worden, moet men zwijgen.
- 15) Ik herinner u eraan dat de mensheid slechts een kleine minderheid vormt in dit sterrenstelsel.
- 16) Al kon een Martiaan onze taal spreken, we zouden hem niet begrijpen.
- 17) Emoties zijn mij vreemd. Ik ben een wetenschapper.
- 18) Mensen zijn zéér eigenaardig. Ik vind ze vaak ondoorgrondelijk, maar wel vormen ze interessant psychologisch studiemateriaal.
- 19) Dat de zon morgen zal opgaan is een hypothese: we weten niet of zij zal opgaan.
- 20) De wereld is onafhankelijk van mijn wil.
- 21) Zoals we allemaal weten is de waarde van pi een transcendentiaal getal, niet in wortelvorm uit te drukken.
- 22) Er bestaan stellig onuitsprekbare zaken. Dit toont zich, het is het mystieke.
- 23) In zuiver wetenschappelijke zin voeden wij ons allemaal met de dood zélf s vegetariërs.
- 24) De dood is geen gebeurtenis in het leven. De dood beleeft men niet.
- 25) Alles wat leeft, wil overleven.

Deze quiz is afkomstig uit het boek *De Grote Parade* van Rob van Scheers. In dit boek wordt de verborgen cultuurgeschiedenis van de twintigste eeuw blootgelegd: Wat had Johnny Cash met de dood van Stalin te maken? Hoe was Robert Oppenheimer verknoopt met Vincent van Gogh? En wat wilde Elvis Presley van Muhammed Ali? In *De Grote Parade* brengt Rob van Scheers de hoofdrolspelers uit de uit de vorige eeuw bij elkaar in een totaal nieuwe kijk op de geschiedenis.

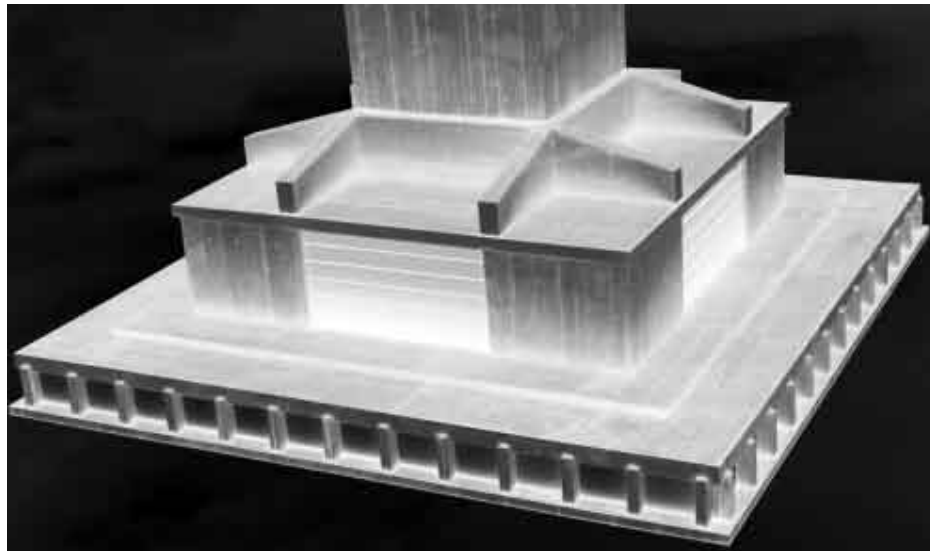
Oplossing quiz: 1) Wittgenstein, 2) Wittgenstein, 3) Wittgenstein, 4) Spock, 5) Wittgenstein, 6) Wittgenstein, 7) Wittgenstein, 8) Wittgenstein, 9) Wittgenstein, 10) Wittgenstein, 11) Wittgenstein, 12) Wittgenstein, 13) Wittgenstein, 14) Wittgenstein, 15) Wittgenstein, 16) Wittgenstein, 17) Wittgenstein, 18) Wittgenstein, 19) Wittgenstein, 20) Wittgenstein, 21) Wittgenstein, 22) Wittgenstein, 23) Wittgenstein, 24) Wittgenstein, 25) Wittgenstein.

**VOLGENDE KEER
IN DE FILOSOOF:**

- Who's afraid of Wittgenstein?
- Filosofische stage in politiek Den Haag
- Meer helden
- Meer stellingen
- Meer columns
- Bureau Buitenland Dubbeleditie:
Suzan/Luutzen: St. Louis/Gent

QUIZ > Rara, wat is dit?

COLOFON

Hoofdredacteur:
Anna van Dijk

Eindredacteur:
Naomi van Steenbergen

Secretaris:
Fleur Jongepier

Penningmeester:
Nori Spauwen

Vormgeving:
Randy Lemaire

De Filosoof Nr. 32: oplage 450
Deadline Nr. 33: 8 januari 2007
Kopij: de.filosoof@phil.uu.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

Uitgave van de FUF & de
Faculteit Wijsbegeerte, Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht

Wat mag er in de blauwe papiercontainer?

WÈL
alle soorten papier en karton
(dozen even plat maken)

NIET
melkkartonnetjes e.d.
piepschuim (dozen leegmaken)
plastic omslagen, insteekmappen
ordner- en ringbanden e.d.
verontreinigd papier / tissue's

Watte papierzakjes kun je leggen in de blauwe papiercontainer, deze worden 1 a 2x week getoegd, en zijn dan voor korte tijd ontzorgelijk.
Wil je meer informatie bel dan FBU- afvalbeheer, 030 - 353 3236 / 353 3616

Uitsluitend Uitsluitend